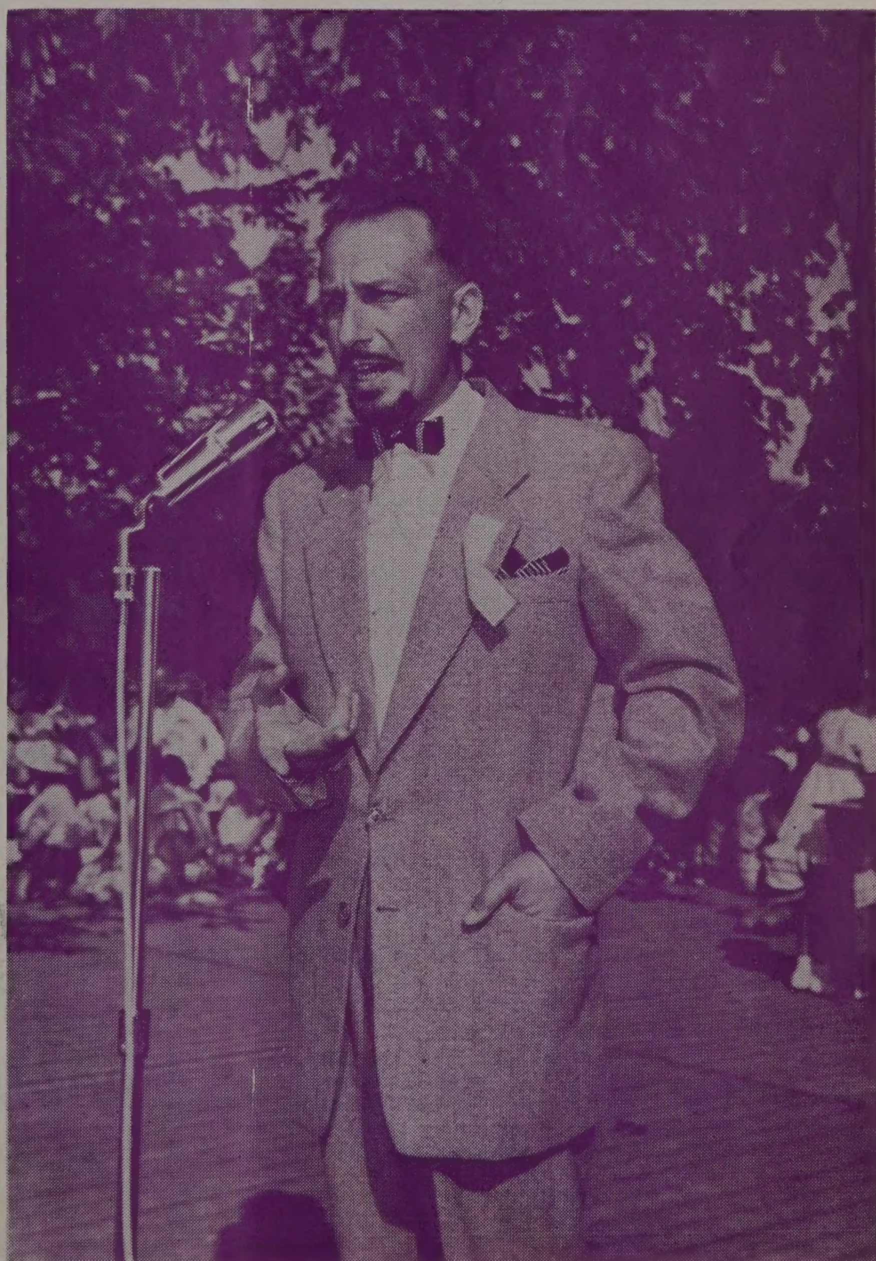
Ціна: 40 центів

НОВІ ДНІ

• NOWI DNI •

УНІВЕРСАЛЬНИЙ ІЛЮСТРОВАНИЙ МІСЯЧНИК

РІК VIII ВЕРЕСЕНЬ — 1957 — SEPTEMBER Ч. 92

У ЦЬОМУ ЧИСЛІ ЧИТАЙТЕ:

НА ПЕРШІЙ СТОРІНЦІ ОБКЛАДИНКИ

Ростислав Василенко виступає (вперше в Канаді) на зустрічі з нагоди сорокліття Національної Революції (Див. репортаж на стор. 22-ій.)

Фото: П. Шкурка

НОВИХ ПЕРЕДПЛАТНИКІВ ПРИЄДНАЛИ:

Криволап С., Аделаїда, Австралія	7
Кирейко В., Неварк, Нью Джерсі, США	7
Білоцерківський А., Лашін, Квебек, Канада	2
Гавалєшка Юрій, Монтреаль, Канада	2
Завертайло, Чікаго, США	2
Куриленко О., Сидней, Австралія	1
Лисик С., Ошава, Онтаріо, Канада	1
Николенко Д., Чельсія, Масс. США	1
Витвицький Іван, Торонто, Канада	1
Одарченко П., Вашінгтон, США	1
Садівничий Д., Кливленд, США	1
Булавицький О., Міннеаполіс, США	1
Гринь Микола, Торонто, Канада	1
Янюк Петро, Маратон, Онтаріо, Канада	1

"НОВІ ДНІ"

Універсальний ілюстрований місячник.

Видає в-во "Нові Дні", головний редактор П. Волиняк.

Умови передплати:

Канада — річна: $3.00, піврічна: $1.75
США — річна: $3.50, — піврічна: $2.00 американських.

Зміна адреси: 10 центів (можна канадійськими поштовими марками).

Замовлення і гроші слати на адресу:
NOWI DNI, Box 452, Term. "A"
Toronto, Ontario, Canada.

НАШІ ЗАКОРДОННІ ПРЕДСТАВНИЦТВА:

В Англії:
A. Bondarenko, 78 Kensington Park Rd.
London, W. 11, England
Передплата: річна — 1½ фунта.

В Австралії:
S. Krywolap, Box 1586 M, G. P. O. Adelaide, South Australia
Передплата: річна — 1½ фунта.

В Аргентині:
"Peremoha", 25 de Mayo 479 (26),
Buenos Aires, Argentina
Передплата: річна 25 пезів, піврічна 15 пезів

"NOWI DNI", a Ukrainian Monthly.
Editor: Petro Wolyniak.
Address:
Nowi Dni, Box 452, Term. "A", Toronto, Ont., Canada

НА ПРЕСОВИЙ ФОНД ЖЕРТВУВАЛИ:

Іващенко Олекса, Чікаго, Іллінойс, США	3.50
Білоцерківський А., Лашін, Квебек, Канада	2.00
Дубина В., Чікаго, США	2.00
Фініковський Сергій, Вінніпеґ, Канада	2.00
Гаврюшенко Петрусь (Соняшник), Неварк, США	1.50
Мартюк С., Джерсі Сити, Нью Джерси, США	1.50
Бойко В., Балтімора, Меріленд, США	1.00
С. П., Торонто, Онтаріо, Канада	1.00

Сердечно дякуємо всім поширювачам журналу і жертводавцям за їх допомогу!

Редакція

НАШЕ ЛИСТУВАННЯ

Дорогий редакторе!

Ми тут маємо великий жаль до Вас. Своєю пропагандою за Канаду виманюєте з Австралії людей милих, цінних і потрібних.

Куди ж! У Торонті 40 тисяч українців! Артисти уві сні бачать переповнену залю, а вони, ніби до тих слухачів несуть гаряче українське слово. Тим і спокушаєте. От, були у нас Віра й Ростислав Василенки, і нема. Виїхали в Канаду. Здавалося — люди вростають у ґрунт. Р. Василенко рік-у-рік настирливою працею досягав більших успіхів, щодалі ближче до осягів була його молода дружина і незмінний помічник у сценічній праці, пані Віра. Р. Василенко — артист, режисер ("Розгром", "Морітурі"), читець. Блискучий читець. Даючи свої "концерти слова", цілий вечір держав слухачів у напрузі. Останнього року в тих виступах успішно співпрацювали з ним артисти Кривецькі. Живемо в англомовній країні. За сім-вісім років хто опанував мову, майже, цілком, хто частинно, а більшість —

(Далі на стор. 31-ій)

Authorized as second class mail, Post Office Dept., Ottawa.

Printed by: Polish Alliance Press Ltd., Toronto, Ont., Canada.

Михайло СИТНИК

З нових поезій

КОПАНКА

Ранок п'ю відкритими очима,
Заблудившись у якімсь гайку.
Копанка між вільхами старими
Причаїлась у лапишнику.

Я дивлюсь на неї в здивуванні
І не вистача мені очей:
Ніжна ряска, як зелене вбрання
З ґудзиками білими лілей.

Очерету плід — масисті пальці
Вказують у сиві небеса,
Де іще іржавіє кружальце
Місяця, що мляво догаса.

А латаття жиляві долоні
Ловлять краплі теплої роси,
Що збивають з гілок птиці сонні,
Подаючи перші голоси.

Видно, ранку вже не втримать тиші,
Не продовжить лінощів спання. . .
Копанка парує, ніби дише
Радістю надходячого дня.

1957

АНТОНІВКИ

Антонівки, улежані у сіні,
Перебірає в курені дівча,
Зелена муха на її коліні
В натерту ранку вусики вмоча.

Пашить від жару, вколене стернею,
Колінце, що, мов яблуко, сочне. . .
Враз руки стрепенулись, як лілеї,
Коли вона помітила мене.

І суконька упала на коліно,
Зігнавши з нього муху і мій зір. . .
Антонівки, улежані у сіні,
Мені привабно пахнуть до цих пір.

1957

***

Серце, серце, бийся повільніш,
Дай мені докінчити той вірш,

У якому — мій дніпровий край,
Вбога хатка, вирубаний гай;

У якому десь біля хреста
Руки ломить матінка свята.

Серце, серце, бийся повільніш,
Дай мені докінчити той вірш,

У якому — чорна чужина
Юнь мою одквітлу нагина.

У якім розлучене дитя
Буде проклинать моє життя.

Серце, серце, бийся повільніш,
Дай мені докінчити той вірш,

У якому б'єшся, серце, ти,
Хворе від любови й теплоти.

1953

***

Копичка сіна під ліщиною,
Прикрита туманцем, в імлі,
Мов хліб насущний фартушиною
Перед обідом на столі.

А ще і сіллю, мов посолена —
Краплинами роси навкруг.
В отаві, косами підголеній,
Стоїть скалічений лопух.

Душа за тишею, що скучила,
Мені підказує слова:
"Оце б присісти під пахучою
Копицею, що мов жива".

Та ж скоро ранку перші промені
Її проколють, як вильми. . .
Підемо далі ми, утомлені,
Нікому непотрібні ми.

1957

КРИНИЦЯ

Криниця дерев'яна у селі
Часом у снах мене зове до себе. . .
Звиса із корби вичовганий цебер,
А до грязі прилипли метелі.

А збоку дуб, як вічний вартовий
Добра людського, випрямився струнко
І дикі голуби у поцілунку
Зчепилися дзьобами між листвин.

І прийдеш ти, злякаєш голубів,
Метеликів розгониш із гразюки. . .
Підніме дуб гілляк м'язисті руки
І про криницю він шепне тобі:

"Заглянь в її глибінь — і ти узриш:
На непідробнім синім фоні неба
Найкращу фотографію із себе
В чотирикутній рямочці цямрин".

Але тобі не вистачить хвилин
Для поз зручних, для фотографій мрійних —
Вдалі вже чути відер брязкотіння
І голосів дівочих перелив.

Тоді від цямрин мовчки відійди,
Дорогу дай дівчатам до криниці

Й від нічого, ти попроси води
Напитися з відра у чарівниці.

Бери відро у руки, лиш тоді,
Коли відкаже: "Пийте наздоров'я"
І може ти освіжишся любов'ю,
Відчувши смак у поданій воді.

Коромисла проховзану дугу
З її плеча візьми собі на плечі...
Тоді прийде кохання теплий вечір
Благословить криницю дорогу.

1957

ДО СЕБЕ

Я б серце відкрив просторо,
Та що ж, як туман навкруг...
Не так зрозуміє ворог,
Не так зрозуміє друг.

Сказав би, що дома — щастя,
Хоч голод, хоч смерть і грім,
Там можна, хоч сонце вкрасти
І в серці сховать своїм.

В могилу не страх лягати —
Накриє ж своя земля,
Немов простинею мати
Рукою єдине маля.

І прийдуть печальні друзі,
Хоч би і за сотню верст —
Згадати, схилитися в тузі,
Поставить дубовий хрест...

А тут же і сонця повно —
Ніхто тут не стереже,
Та що ж, як воно безкровне,
Та що ж, як воно чуже!

Земля — не земля, а камінь,
І кладовище в дротах,
І друзів нема з серцями
Й немає хреста...

Тому я такий суворий,
До світу осліп, оглух...
Не так зрозуміє ворог,
Не так зрозуміє друг.

Зостануся ж сам із собою,
Чи буде радість, чи лють,
Бо ворог і друг — обоє
Мене прокленуть.

1949

СЛОВО ДО ДЕКОГО З КРИТИКІВ

З нагоди нікчемного "Волосожару".

За бюрками ви мудрі і хоробрі
І вашу лють витримує папір,
Із гнучкістю прирученої кобри
Безсило ви напружуєте зір.

Дивіться ліпше. Бачите, ось груди.
Тут справді теліпавсь значечок "КІМ"
Як борошно я віз (щось аж два пуди!),
Із-під Москви в коровнику бруднім.

Тоді, коли ми опухали з скрути
У нашому ж багатому краю
Й тоді, коли я йшов до інституту,
Втаївши біографію свою.

Ще й як ішов на штурм в криваві ночі,
Відчаєм переповнений ущерть,
А ще й тоді, як матінку пророчу
Лишав на призволяще чи й на смерть.

І вам на диво, я очуняв, вижив,
Хоч ви мене й хороните давно.
І той значок, що був мені, як грижа,
Із потягу пошпурив у вікно.

Ви ж з-під газет попіднімали вуха,
Мов ті зайці голодні з-під капуст.
Чи ж пробували ви коли макуху
І хліб з кори, полову чи храбуст?

Чи ви стояли в чоботях подертих,
Від голоду знеможені, в черзі?
Чи ви коли дивились в очі смерти,
Скажіть, десь в Караганді чи Тайзі?

Звичайно ж — ні, звичайно, слава Богу,
Що ви вціліли, не змочивши й ніг.
Нащо ж тоді плюєте на дорогу
Тих комсомольців (у лапках) своїх?

Та чи і візьмуть кулі паперові
Серця, що й досі ще під тим значком?
Та й чи не шкода рідної вам крови,
Що пахне непокореним Дніпром?

Скажіть самі, що легше — чи за бюрком
Потіти від злоби і від жалю,
Чи ворогу у самі двері гуркать
І наступать на лапті москалю?

Що вигідніше — бити на машинках
Для "академій" жовані слова,
Чи з ворогом ставати в поєдинках
На кожнім кроці, де стоїть Москва?

Признайтеся, панки, не будьте вперті,
Що сумнів жалить вас, як кропива.
І ви з своїх голів, як із конвертів,
Заберете назад пусті слова.

Хай ваших лисин мудрість б'є у тишу
На сторінках марніючих газет.
Хай Бог простить мені, що я поет —
Для тих, що т а м непереможно дишуть.

Степан РИНДИК

Благословіння Боже

Якщо я добре розумію слово "романтик", то мене теж можна назвати романтиком. Романтиком колишньої, добільшовицької України. Навіть не так тієї України, як українського села, або ще правдивіше сказати — того села, де я родився і зріс. Це село належить до моїх солодких спогадів, і коли мені стає смутно на душі і хочеться чимось потішити її, я лину думками-думками туди. . .

— Згідно з останнім повідомленням, — сказав якось мій гість і великий песиміст, — населення України спало до 40 мільйонів. А тим часом ще перед першою світовою війною ми мали 45 міл. Тепер, по сорока роках, мало б нас бути щонайменше 60 мільйонів. Деж поділося 20 міл.? Боюся, що Україна перейшла на становище Тасманії!

— Де поділося 20 міл., то одна справа, — сказав я, — а ваш песимізм — друга. І той песимізм безпідставний. Московське панування не вічне, а ми не тасманці. І нарід наш має великі розростові здібності, як, може, ні один нарід на світі. Крім того, між нашими людьми дуже сильно вкорінене традиційне переконання, що діти — це благословення Боже. Принаймні так було перед більшовиками. І не так легко було колись знайти родину з малим числом дітей. А не раз траплялись родини, що мали до десяти дітей. У нашому селі був навіть випадок, що одна родина мала вісімнадцять хлопців і одну дівчину. Отже, дев'ятнадцятеро дітей!

Мій гість злегка усміхнувся. . . Не дуже повірив.

— Мамо! — крикнув я до кухні, — скільки дітей мали Ґалаґудзи?

За хвильку вийшла з кухні жінка:

— Що сталося?

— Я питаюся, скільки дітей мали Ґалаґудзи?

— Двадцятеро.

— Не дев'ятнадцятеро?

— Та самих хлопців було дев'ятнадцятеро. А ще ж була Мариня. Забув?

— Отже, бачите, — сказав я гостеві, — а ви не вірили.

— То скільки ж його часу треба було, щоб народити таку силу дітей?

— То, чоловіче, залежить від темпа. Ґалаґудзиха родила щопівтора року і здебільшого по двоє. Сама була суха, як скіпка, але діти, як кавуни!

Мій співбесідник повеселішав, і розмова перейшла на цю благословенну родину. Передаю цю розмову так, як вона відбулась. Власне, не було жадної розмови, бо тільки я говорив, а гість лише слухав.

Коли не помиляюсь, почав я, найстарший син Матвія Ґалаґудзи називався Андруньком. Потім ішли (подаю без черги) Михась, Сила, Микола, Йосип, Павло, Петро, Степан, далі Мариня, далі знов Семен, Василь, а далі не пам'ятаю і не хочу брехати. Знаю тільки, що останнім був Федюша. Коли куми занесли його до хреста, то батюшка хотів був назвати дитину Юдкою, бо на той день якраз припадало свято св. Юди. Але куми злякалися і просили, щоб не давав такого найменння. Батюшка був чоловік м'якого серця і дався впросити. Назвав хлопця Федором, але твердо сказав, що на другий раз зробить так, як стоїть у святцях.

— То як собі, кумо, хочете, — сказали куми Матвійчисі, — але батюшка зроблять по закону.

Після цього Матвійчиха перестала родити.

Як вони спали? Матвійчиха спала з Маринею на постелі; одна дитина при мамі, друга коло Марині, а третє в колисці. Решта спала на долівці, на солом'яній маті, що сягала від дверей до причілкової стіни. Хлопці накривалися ряднами й кожухами, а під голови клали, що було, бо подушки зберігалися для Марині на віно. Батько спав у малій хаті, через сіни. Лягаючи спати, Матвійчиха рахувала хлопців пальцем, а потім молилася Богу і йшла спати.

Перед сном хлопці ставали навколішки, складали долоні і, звівши очі на образи, проказували "Отченаш" і "Богородице Діво, радуйся". Мені дуже хотілося спати разом із хлопцями, і я не раз відпрошувався в мами і ходив до них на нічліг. Під час молитви трапилося раз, що Василько заснув.

— Дивіться, мамо! — крикнули діти, — Василько спить!

Матвійчиха кинулась до Василька і роздрухала його.

— Грішнику Божий! Ліньки тобі святий "Отченаш" змовити?

Василько прокинувся і скінчив молитву, як Бог приказав.

А одного разу якось так трапилося, що, рахуючи дітей, Матвійчиха змилилася. Нарахувала на долівці сімнадцятеро, а їх було тільки шістнадцять. Не було Василька. Під вечір він лазив десь попід лозами коло ставу і там заснув на теплім болоті. А вночі похололо, і Василько прокинувся і став хлипати. Це почула наша мама, пішла в лози і знайшла його там. Лежав у болоті і тер очі брудними руками. Мама занесла його до ставу, обмила, а потім принесла до хати, надягнула на нього чисту сорочину, напоїла молочком і поклала коло себе на ліжко.

А вранці був великий плач і завід. Усі Ґалаґудзи, окрім старого Матвія, ходили по лозах і шукали. Матвійчиха заводила, Мариня плакала, а хлопці бігали здовж і поперек і шуркали дрючками у воду.

Мама вибігла і сказала, що Василько в нас і міцно спить. Усі кинулись до нашої хати. Матвійчиха вхопила Василька на руки і почала цілувати і примовляти, Мариня собі, а хлопці реготалися і трохи не танцювали. Та коли Матвійчиха захотіла забрати Василька з хати, він сильно запручався і почав кричати, що йому в нас ліпше, як удома. За це Матвійчиха дуже нагнівалась на нас, а через людей ми довідались, що мама відьма і причарувала чужу дитину.

— Так тобі й треба! — сказав батько. — Пильнуй за своїми байстрюками, а не за чужими.

Старий Матвій жив у малій хатині, через сіни, і там безнастанно клепав, а до господарства не торкався і завсіди мовчав. Він робив хохлі, ополоники, варешки, ступки, кварти, тощо. Люди, що клепають, ніколи не говорять. Одні не говорять тому, що клепають, а другі клепають тому, що не говорять. І так на одно виходить. Матвій курив люльку, і коли ми заходили до його хатини подивитись, як він май-

струє, дим щіпав нас за очі, і ми тікали. Два-три рази на тиждень Матвій носив до міста виклепані речі. Із міста вертався трохи веселіший. На подвір'ї підкликав до себе когось із менших хлопців і питався, як він називається.

— Василько (чи як там)! — відповідав запитаний.

— Гарний хлопчик! Гарний хлопчик! — казав Матвій, — розумна дитина! — гладив малого по головці і йшов до своєї хати спати.

А за якийсь час знову було чути молоток. А самий запитаний потім довго хвалився, як татко погладив його по головці і назвав розумним.

Часом приходив жид. Заходив до Матвієвої хатини і там довго сидів. Ми були цікаві й собі заходили. А Матвій клепав. За якийсь час жид починав говорити. Казав, що тяжкі часи настали, що трудно заробити на шматок хліба, що пішов би з торбами, якби не боявся гріха, а потім говорив за погоду, а потім ще за щось і нарешті казав, що потребує ложки, чи кухлика, чи чогось іншого. Матвій клепав і нічого не казав. Аж по якімсь часі нахилявся під стіл, витягав ізвідти кийок і дивився на карбики, що були на нім накарбовані. Потім брав ножа і нарізував ще якогось карбика. І знову ховав кийка під стіл. І знову починав клепати. Після цього жид відходив. Раз Матвій закарбував, то знак, що зробить. І нема що більше говорити. Це була вся канцелярія Матвійова. Без паперу, без атраменту, без каламаря й пера. А на кожну річ був свій карбик.

Здається, замовлені наперед речі Матвій робив ліпше, ніж на продаж. Це було пізнати по тім, що в цих випадках обидві сторони, використовуючи важну нагоду, випивали могорич, і Матвій вертався додому трохи веселіший, ніж звичайно. А одного разу навіть забув, кудою йти. Пам'ятав тільки, що має йти через греблю. І пішов. А коло прірви присів, щоб відпочити і подивитися, як риба плюскає, а головне послухати, як сваряться його куми — Шматько і Шматьчиха.

Бо Шматько печерував під греблею раків. Бродив по пояс у воді, мав перекинуту через плече торбу, на голові вицвілий від сонця кашкет, що колись був чорний, а тепер зелений, як рута. За-що-раз нагинався до води і запихав руки під греблю. Люди називали його поплавком, а рідна жінка — корком. Вона сиділа на греблі і сварилися.

— Не маєш стиду в своїм лиці. Другі люди працюють, а він раків печерує!

— Таж раки самі до хати не прилізуть, — відказував Шматько.

На цей аргумент Шматьчиха не знала, що сказати, і сердито сплюнула.

Тимчасом Шматько посувався далі.

— Та не лізь до прірви! — крикнула жінка.

— Де прірва, а де я!

— І чого тебе носить якраз на самі прірви? Малий тобі став? Не можеш деінде печерувати?

— То вже ти печеруй деінде, а я не дурний прокляті пуголовки вимацувати.

— Та чому прокляті? Це ж також Боже сотворіння.

— Таке Боже, як ти. Акурат!

— Бачите, як він до мене говорить? — звернулася Шматьчиха до Матвія, — не язик, а дрішпак!

Але раптом промовкла, бо побачила, як чоловік нагнувся під саму греблю і почав сваритись:

— Не втічеш, злодію! О, то вже байка. Вже ти будеш мій!

— Та не жаба ж. Забився сучий син у самий кінець нори. Ніяк не вхопиш.

— За вуса хапай його, за вуса!

— Ха! "За вуса". Може скажеш за бороду? Чоловік хапає за що може. Ага, ага, вже є! — і Шматько витяг величезного рака: — Бач, який клишоногий! Не одного пукаса стеребив. Але не мав щастя. Так, так, голубе. Ти пукаса, а я тебе, а хтось мене, і так світ іде. . .

Але в цей момент рак стрепенувся, сильно затряскав шийкою, вирвався з рук і пішов під воду.

— На зламану голову! — тільки й спромігся сказати Шматько.

— А треба було того дармоїда в торбу кидати, а не панахиди над ним правити! — вщіпнула чоловіка Шматьчиха, — тепер шукай вітра в полі.

— Дарма! Нехай гуляє. Така йому планіда. А раків багато, — і Шматько знову нагнувся під греблю.

Матвій підвівся, устав і довго розглядався на обидва боки. Тоді Шматьчиха сказала:

— Ідіть, куме, в цю сторону. А там укінці греблі буде корчма, а під корчмою куняє на призьбі старий Мошко, то він вам покаже, кудою йти. Я б сама підвела вас, але ще мені старий корок шугне в прірву. Гов-гов! куди ти поліз?! — раптом змінила голос Шматьчиха, побачивши, як Шматько занадто близько підліз до прірви.

Шматько трохи відсунувся від прірви, став і дивився в той бік, куди пішов Матвій.

Перед корчмою Матвій спинився, бо Мошко вперся бородою в груди і спав.

— О! — сказав Шматько, — став і стоїть. І так буде стояти перед жидом до самого вечора.

Виліз із води, скинув торбу і подав жінці, а сам почав надягати холошні.

— Іди й заведи його додому, а раки віддай похресникові. Та не забудь забігти по дорозі до хати і прихопити трохи пшона і якоїсь омасти, бо з тих раків такий наїдок, як із рабина піп.

— Будеш мене вчити! Я ще маю стільки толку в голові, щоб не йти з порожніми раками. Ти часом щось як скажеш, то тільки стань і дивися.

Здається, я вже казав, що Матвій не заглядав до господарства. Тут усьому давала лад сама Матвійчиха. Над припічком мала вона на кілочку дудку. Але то не була проста дудка. На другім кінці були ув'язані до неї три ремінці. Тож як починався між дітьми якийсь рейвах чи крик і наставала хурдабурда, Матвійчиха знімала з кілка тройчатку і дула в дудку. Наставав спокій. А коли ні, то дула ще раз і трохи сильніше. А коли й це не помагало, то обертала дудку другим кінцем і періщила всіх, від найбільшого до найменшого. Не питала, хто винуватий, а хто ні, бо на розбори діла не мала часу ї судів не провадила. А крім того, добре знала, що в кожнім заводіяцтві обидві сторони винуваті.

Навіть те найменше, що лазило рачки, як бувало почує дудку, підносило догори голову і дивилося пильно на маму. І чекало, чи буде другий задуд. І коли мама дула вдруге, воно прожогом задкувало під лавку чи під ліжко, там забивалося в найдальший куток і від страху засипало.

А одної неділі Матвійчиха зробила великий виголяд на селі.

Якийсь п'яний учіпився до Матвія, коли той вертався з міста. П'яний брів кривоходом серединою дороги і голосним співом лаяв горілку:

"Горілочко, пся паро,
Бодай тебе напало!
Сама в шатах не ходиш,
Нас до біди доводиш.
Ми за тебе срібло-злото,
А ти пхаєш нас в болото,
Ми за тебе мідяки,
А ти нас у будяки!"

Побачивши Матвія, п'яний став поперек і гостро сказав:

— Тпрру! Що везеш?

Матвій своїм звичаєм нічого не відповів. А згідно з давно установленим ритуалом, мав був сказати "жито".

— Ти турок чи що? — сильно здивувався п'яний, — чому не кажеш "жито"?!

— Жито, — відповів Матвій для відчепного.

— А чом не пшеницю?

— Бо продав.

— А що взяв?

— Три копи за всі снопи.

— То став могорич!

Скінчивши приписаний діялог, Матвій хотів іти далі, але п'яний почав шарпатись до нього. Збіглися люди, а хтось дав знати Матвійчисі. Матвійчиха якраз чесала дітей. Почувши за напасть, кинула гребіня і побігла, в чому була. На місце прибігла задихана і з цілого розгону впала на напасника: мах його в морду з одного боку, мах із другого, мах із третього, пустила з носа кров, вхопила за обшивку і роздерла сорочку, а на останку штурхнула ногою попід "фе", аж кілька разів перевернувся і рачки поліз до рівчака.

— Будеш мені, гицлю, господаря напастувати?!

Цей "бліц-кріг" відбувся так швидко, що люди навіть не вспіли добре придивитися і дуже нарікали:

— Хто то бачив так без толку бити? Ще чоловік не опам'ятався від одного, як уже друге набігло. Гій на таку роботу!

А Матвійчиха взяла чоловіка за руку і обережно відвела додому.

Щонеділі Матвійчиха чесала дітей. Сідала на призьбу, а хлопці один по одному підходили, сідали на землю і клали голову мамі на коліна. Щоб дітям не було нудно, оповідала їм усяких казок. А може й не тому оповідала. Може оповідання казок має якийсь містичний зв'язок із чесанням дитячих голів. І кожна мама має цю традицію шанувати та її додержуватись. Мама, що не вміє оповідати казок, нічого не варта.

Часом траплялось, що Матвійчиха щось сплутала, або не так сказала, як має бути, або зачепила по дорозі якусь іншу казку, — тоді хлопець бунтувався і кричав, що не так було діло, а ось як, і мама мусіла була вертатися назад і говорити правду.

Найгірше було мороки з чесанням Хоми. Він найбільше морочив мамі голову, бо хотів багато знати ще поза казками. І все питався, а чому, а чого, а чи цар дуже великий, а чому він великий, а чому він цар, а чи коні сідають, і так без кінця і краю. А одного разу захотів знати, чи високо до неба.

— Високо, — сказала мама.

Хома подумам, подумав і спитався:

— А як скласти докупи дві тополі, то можна дістати до неба?

— Не можна, синочку.

— А як скласти три?

— Не можна.

— А ще одну? — спитав Хома, бо далі трьох не вмів рахувати.

— Не можна.

— А ще дві?

— Не можна.

— А ще багато-багато, вісімнадцять-п'ять-десять і шість?

— То вже не знаю, — призналася Матвійчиха.

— А чому не знаєте?

— Бо так Бог дав.

— А чому так Бог дав?

Тоді Матвійчиха не витримала, обернула хлопця догори коренем, уліпила йому тісного ляпаса і викинула.

— Вишкробку паршивий! Будеш мені тут мізки закручувати?! Вже до Бога добираєшся?! Другі діти, як діти, а це якась відміна.

І на цьому скінчилась Хомина астрономія.

Від часу до часу дід привозив Ґалаґудзам кілька кірців житньої муки, пшона, гречаних круп і лущеної кукурудзи, а баба ще й від себе додавала всякої городини, вінок-два цибулі, фаску масла і діжечку просоленого сала, жовтого, як віск. Але насамперед обдаровувала дітей ласощами: давала по яблучку і по шматку хліба, але не простого, тільки від зайчика. Біг у полі зайчик і ніс хліб. Так вона й відбила. Треба сказати, що ніхто не вміє пекти хліб так смачно, як зайці. Діти їли з таким залассям, що кожному, хто це бачив, слина точилася, і немилосердно хотілося їсти, принаймні мені. Я біг додому і вимагав від мами яблука і хліба від зайчика, а Матвійчишиних хлопців мав за найщасливіших людей на світі!

Баба раз-у-раз питалася дочки, коли вона нарешті схаменеться з тими дітьми. Бо то не витримана година таку галайстру нагодувати. А одного разу дід розсердився і сказав бабі:

— Мовчи, стара! Не твоя мука мелеться.

— Ха! "Не твоя мука". А чия? То добре, що є дід і баба і ще якось киваються, а що буде, як нас не стане? Хто цей кукіль нагодує? Отой клепач? Тобі зарівно, а мене серце болить на цей дріб дивитися, — і баба нахилилась додолу, взяла на руки

найближчу дитину, шорсткою рукою обтерла їй носа і тісно поцілувала.

— Солодке моє!

А Матвійчиха мовчала. Не мала змоги говорити, бо одна дитина рачкувала під ногами, друга смикала за підтичку, третя присмокталась до грудей, а четверта тим часом підпирала під ті груди. Цей квартет заглушував думки і не давав говорити.

Діти — дар Божий. І велику правду сказав той, що назвав їх благословенням Божим. Хоч велика праця і клопіт коло них, але все це віддячується сторицею. Насамперед ублагороднює душу. Наповняє її любов'ю і милосердям та співчуттям. Матвійчиха вже так у цьому наспеціялізувалася, що любила не тільки своїх дітей, але й чужих. Ніколи не було так, щоб, проходячи коло чужої дитини, не обізвалась до неї милим голосом, не погладила по головці, або й не взяла на руки і не приголубила. І так власне робила кожна мама, бо кожна мама була колись дитячим притулком.

А Матвійчиха особливо. Вона й старих любила обійти милим словом і добрим ділом. І жебрака не відпустила ніколи без шматка хліба. Навіть до циган мала жалість, дарма що люди називали їх нечестивими фарійонами.

— Що цигани — злодії, то не моє діло, — казала, — нехай їх Бог судить, але шкода таких милих діточок: одно краще від другого!

Коли я вже тут, то оповім, як одного разу приїхали до нас плащові цигани і кількома халабудами розтаборилися на вигоні. Наближалися Великодні Свята. Можемо циган не любити, але вони також християни і повинні на Великдень мати паску, бо навіть арештантам дають зажити її ради празника — Торжества із Торжеств. До Матвійчихи прийшла під саму ніч стара циганка, принесла діжечку тіста і дуже просила пустити спекти паску. Казала, що жадна хата не хотіла пустити. Надходять такі великі свята, а вони будуть без святої паски! Матвійчиха змилосердилась і дозволила, тільки сказала, що в хаті дуже тісно, то щоб більше циганів не приходило. Добре знала, що куди влізе одна циганська душа, там незабавки буде цілий їх шарварок. А ще сказала, що не дасть дров, то нехай собі циганка радить, як сама знає.

— Матінко ріднесенка! — зраділа бідна циганка, — тільки одну пасочку спечу й піду, а дров маємо й своїх досить, ще вам дамо. А за ваше добре серце дай вам, милосердний Боже, з води, з роси і з чого ви собі зичите. Матінко рідна!

Матвійчисі стали сльози в очах.

І незабаром прийшов циган і приніс великий оберемок дров. Почалося печення. А за якусь годину прийшла друга циганка і відразу заплакала й почала благати, щоб і їй дозволити спекти паску. Матвійчиха дозволила. А ще за годину прийшла третя. І так колотилося до білої зорі. Цигани понапікали пасок, голосно й щиро подякували і відійшли.

Та коли вранці Матвійчиха сказала хлопцеві принести дров, щоб розпалити в печі, то показалось, що на дровітні, де стояло пів стоса нерубаних полін, не було ані тріски. Вчувши про це, Матвійчиха побігла сама переконатися. Справді, не було нічого. Тоді кинулась до хати і порахувала дітей.

— Слава Богу! — сказала відітхнувши і перехрестилась, — є всі!

За те від циганів не залишилося нічого. Коли Матвійчиха прибігла на вигін, то вже не було в кого допоминатися дров. Валялося трохи соломи і кінський послід.

Нарешті ще кілька слів за кумів. Ціле село називало Матвійчиху і Матвія кумами. Бо коли рахувати на кожну дитину тільки дві пари кумів — куми перші і куми другі, — то вже маємо вісімдесят душ. А ще ж були часом і треті куми. Кумівство — це один із найкращих інститутів християнства. І всі нехристияни мали б запровадити в себе цей інститут. Хоч у наших піснях кум і кума трактуються не зовсім поважно, то на це не треба зважати. Це наслідок того, що не завсіди куми виконують свої обов'язки. Хрещений батько і хрещена мати мають дбати за своїх похресників, як за власних дітей. Власне кажучи, в християн не повинно бути ніякого сирітства.

Знищивши християнство і заразом кумівство, більшовики запровадили велике сирітство. Безпритульні, урки і всякий блат — це суть їх програми. Матвійчишині куми не забували за своїх похресників. Одні поперед других старались за них. Ті скинулись на штанці, ті на сорочку, ті на шапчину чи на чобітки, і так справджувалась стара правда:

"Дасть Бог діти, дасть і на діти".

Коли старші хлопці підросли, була вже революція і велика колотнеча. Насамперед почав бушувати в нас корпус великої розпусниці Жені Бош. Валився старий світ, а разом із ним валилося виплекане віками милосердя української людини. Не стало любови. В очах запалала ненависть, у думках зароїлися лихі намисли, а руки стали чинити грішні діла. Московська наука, підперта численними Ваньками Сокрушиловими, розхитала старі благородні традиції.

Але вона не зачіпила родини Матвія Ґалаґудзи. І коли прийшли українські козаки, а трохи згодом стрільці січові, Матвійчишині діти, від найстаршого Андрунька до найменшого Федюші, заспівали:

"А ми тую червону калину піднімемо,
А ми нашу славну Україну, гей-гей, розвеселимо!"

А далі. . .

Що було далі, може напишу іншим разом, бо набігають на очі сльози, і я не бачу, що пишу.

Вадим СВАРОГ

“Модернізм” і наша література

Перша світова війна підірвала на Заході віру в силу людського розуму, а на Сході привела до появи комуністичної імперії. У відстані між першою і другою світовими війнами гранично загострилися симптоми недуг, які почали проявлятися в організмі світу ще минулого сторіччя. Але друга світова війна не принесла світові бодай хірургічного вилікування його недуг.

“Кожному з нас ясно, — пише Дж. Адамс, американський есеїст, — що кінець другої світової війни залишив нас без справжнього духового піднесення. Було, звичайно, почуття полегшення, але не було бодай сповидного прояснення обріїв. Для цього, безперечно, є різні причини: свідомість того, що наша цивілізація заплатила за свою перемогу величезну ціну — ціну, настільки велику, що ми не можемо навіть приблизно обрахувати скільки вона це становитиме; ми свідомі й того, що проблеми миру такі ж складні, як і проблеми війни, — передчуття, яке було ще посилене наступними подіями; нарешті, запровадження в арсенал зброї атомної енергії потрясло самі підвалини нашого світу”.

Сьогодні ми свідки стіхійного наростання в надрах радянської імперії нових факторів, які вже почали розхитувати фундамент кремлівської диктатури. Як свідчать останні події в СРСР, комуністична верхівка змушена тепер лавірувати між небезпекою Термідора та вже неможливим у повному обсязі поворотом до сталінізму.

Але свої проблеми є й на Заході. Про його політичні труднощі ми знаємо з газет. А що діється в його духовому “кліматі”?

“Сучасний европеєць, бачить свій світ, як світ без пляну, — пише Е. Дру. — Европи, такої, якою вона була в минулому сторіччі, вже не існує. Людина стоїть серед її руїн, але, після багатьох розчарувань, пекучий інтерес 19-го сторіччя до соціяльних проблем уже не викликає в ній особливого ентузіязму”.

Старосвітська сувора мораль розстанула у вирі катаклізмів. Людина втратила відчуття моральних вартостей. Антропологія ніби говорить їй, що єдиною базою етики є звичай. Біологія і фройдіянська психологія “звільнили” її від панування сексуальних табу та пошани до авторитету батьків. Атеїстична й нігілістична екзистенціялістська доктрина Сартра твердить, що смерть є кінцем усього, що людина нікому не завдячує свого життя, і нікому нічого не винна.

Щаслива візія впорядкованої збалянсованої композиції “Людина і Всесвіт” з місцем для всього — перетворилась на якусь імпресіоністичну картину і Західня інтелектуальна людина, позбавлена почуття безпеки та свідомости свого місця в остаточній схемі речей, розгубилась. Всесвіт перетворився на грізного незнайомця”.

В особливому становищі перебуває наша еміґраційна діяспора з її двоїстим характером. Так би мовити, “зовні” ми живемо в західньому світі, у ньому працюємо, отже до нього якось пристосовуємось, але “внутрішньо” творимо власний еміграційний світ, з своєю духовістю, з своїми ідеологічними проблемами.

Цей наш власний світ теж далекий від гармонії. З України наші люди принесли з собою не тільки те, що їх єднає, але й те, що їх роз’єднує — весь багаж застарілих “комплексів”, провінційних забобонів і партійних упереджень.

Весь навколишній світ (і ми в тому числі) стоїть на роздоріжжі. Більш, ніж будь-коли він потребує інтелігентности, моральної сили та всієї сміливости, на яку тільки здатен. Чи появить ця доба покоління абсолютних фаталістів, які житимуть лише за принципом “їж, пий і розважайся”, чи викличе в людях тверде рішення, у якому людська передбачливість, здоровий розум та моральність дорівнюватимуть людській технічній винахідливості?

Відповідь на це питання може дати тільки майбутнє. Але в однім ми можемо бути певні: те, що пишеться й читається в ці часи, відограватиме важливу ролю в тому, що буде. На плечах письменників лежить великий тягар відповідальности.

Як ще ніколи досі, перед письменниками стоїть ряд обов’язків перед читачами. Більше, ніж будь-коли, праця письменників мусить бути спрямована на створення взаємного розуміння та доброї волі між людьми, має освітлювати їх шляхи та цілі. Нині людина — дуже самотня істота, яка більше, ніж чогось іншого, потребує орієнтації, моральної допомоги та посилення своєї віри.

Це зовсім не значить, що кожен літературний твір має бути моралізаторським, або обв’язково мажорним. Дидактичні тенденції, якщо вони стають єдиною метою художнього твору, нещадно нищать його мистецьку вартість. Але я вважаю, що зміст літератури повинен бути конструктивний. Якщо письменники хочуть допомогти людині уберегтись від морального занепаду, то не повинні задовольнятися тільки самим змальовуванням її пороків та слабостей. Як низько може впасти людина — загальновідомо, але від самих тільки нагадувань про це користи ще не буде, як не буде користи від повсякчасних нагадувань про нашу смертність.

Завдання письменників не тільки неґативне, а й позитивне. Вони мусять нагадувати людям, ким вони можуть і повинні бути, якщо хочуть бути не тільки екзистенціялістськими іграшками невідомих сил. Здійснення цього вимагатиме того, що Дос Пасос описав, як “той твердо заякорений етичний стандарт, до якого американська література прагнула протягом півсторіччя, те непохитне моральне ставлення до світу, у якому ми живемо, що є істотною базою всякої могутньої праці творчої уяви”. А це значить, що коли письменник не може знайти позитивної позиції, з якої описувати світ, то він тільки марнує свій і наш час.

Такий підхід зовсім не вимагає відходу з реалістичних позицій. Він лише потребує чесного старання знайти баланс в аналізі складностей людської природи — такий баланс, що його немає в повер-

ховому цинізмі, який характеризує чи не більшість творів сучасної, так званої "модерної" літератури.

Читачі чекають від письменників конструктивних мислей про життя, пояснення того світу, у якому живемо, знайдення в ньому пропорцій і перспектив; вони чекають від письменників моральної сили, почуття відповідальности, турботливого інтересу до проблем людської спільноти. Письменник, який тікає від своєї громади й замикається у вузесенькому, лише для себе створеному, світі власних фантазій, — може бути цікавим хіба тільки для інтелектуальних снобів та рецензентів, які шукають щоразу нової поживи для свого пера; читачам він непотрібний.

Новочасна література пройшла через період інтенсивного експерементування; всі види мистецтва були у ферменті змін. Коли настають такі періоди (а вони мусять бути, бо інакше мистецтво загине), то неминуче мають місце ексцеси в сторону змін і традиційні вартості відкидаються безоглядно. Але надходить час, коли основною потребою є вже не продовження експериментів, а консолідація. Все, що було знайдене експериментами, мусить бути перевірене, очищене й пов'язане з перманентними традиційними вартостями.

Я не збираюсь твердити, що революція, яку Т. С. Еліот та інші зробили в поезії, не дала нічого конструктивного, але було б короткозорістю заперечувати, що деякі сили, які вони урухомили, були для поезії шкідливі — у наслідок їх деструктивного діяння супроти непроминальних цінностей. Те саме можна сказати й з приводу того впливу, який Джеймс Джойс та інші справили в прозі. Вони поглибили концепцію суб'єктивної методи в романі, але відвели нас геть від турботи про його оповідальну функцію.

Конфлікт між традицією і новаторством пронизує всю історію людства. Але навіть Андре Жід якось сказав: "Я раптом усвідомив, що коли б в історії мистецтва не було інших імен, крім імен творців нових форм, то не було б і культури. Сама її назва навіює ідею тривалости і тому вона вимагає учнів, наслідувачів та послідовників, щоб творився живий ланцюг: іншими словами — традиція".

"Якщо людина дивиться на минуле, як на матрицю сучасности й майбутности, — писав Джон Бакен, — матрицю, сила якої набирає багатьох форм, але не слабне, то ця людина завжди ставитиметься до минулого з пошаною, старатиметься зрозуміти його науку та уникатиме необдуманих стежок "навпростець", які можуть завести тільки в сліпі кути. Така людина розуміє, що в тому циклі, у якому ми перебуваємо, ми можемо бачити лише одну частину всього сегменту, і щоб належно охопити оком весь сегмент, отже й подивитися вперед, нам треба буде глянути кілька сот років назад — на його початок".

У ряді моїх статтей, уміщених в "Українському Прометеї", я намагався звернути увагу наших молодих і "відносно молодих" авторів, літературних середовищ та органів, які прагнуть за всяку ціну бути ультрамодерними, на неконструктивний та проминальний характер деяких тенденцій сучасної західньої літератури.

Звичайно, як в Европі, так і в Америці, виходить немало й добрих книг, але погоду в літературі роблять все таки галасливі "модерністи" та критики, що підіймають їх на щит.

Я відзначав в одній частині цієї літератури її надмірну суб'єктивність, її ірраціоналістичні й "антиінтелектуальні" тенденції, подеколи її "сновидницьку" якість з наставленням на читача-невротика, її косноязичний символізм з нагромадженням вигаданих метафор, а в інших творах — байдужість до "звичайної" людини та до морально-етичних проблем, виключний інтерес для хворої психіки, до брутальности та абнормальної сексуальности.

Від некритичного наслідування цих рис я застерігав наших авторів не в ім'я повернення до пережитих літературних форм, наприклад, до етнографічного натуралізму, не в ім'я зниження літературної культури, а в ім'я її піднесення, якому вже заважає цей "модернізм", що давно перестав бути модерним і став перешкодою на шляху літератури.

Ні одна з вище перелічених рис "модернізму" (який давно вже потребує іншої назви) не ввійшла б у моду, якби "модерністи" не відрізали себе свідомо від минулого. Чільні практиканти нових літературних мод зневажливо відкинули вироблені багатьма людськими поколіннями моральні й етичні традиції. За новою теорією, людина мусить, щоб знайти своє справжнє "я", відкинути все успадковане й набуте та звільнитися від "паралізуючого тягару" звичаїв і традицій.

Інтерес літератури до людської глибинної психіки. та до її конфліктів з навколишнім світом почався не з Колріджа, По, Ґотьє тощо; його можна знайти ще в античних трагедіях. Але в різні епохи ці проблеми ставились і розв'язувались по різному.

Дж. Крач в есеї "Модернізм у новочасній драмі" відповідальність за започаткування нинішньої "етичної революції" покладає на Ібсена. Так, у драмі "Привиди" автор показує не лише те, що успадковані недуги переходять з покоління в покоління, але й те, що привиди мертвих ідей паралізують живих людей, бо, як Ібсен говорить у своїх пізніших п'єсах, істина і моральні імперативи є відносні до темпераменту епохи. Ребекка Вест, нова жінка в "Росмерсголм", відмовляється від того, що вона називає "мітом християнства", та зрікається всієї його етичної системи.

У своїх тверах Ібсен "констатує" 'тотальну дезінтеґрацію' етичного й спіритуального християнського космосу та проповідує потребу переоцінки вартостей. Це неґативні аспекти його праці. Ібсен насамперед був великим нищителем; він не установлював нової системи моральних цінностей. Але він почав новий курс у розвитку літератури, щоразу більше цікавлячись тими напруженнями, що їх творили невирішені конфлікти в душах його персонажів.

Інтерес до психологічно абнормальних характерів незабаром охопив і інших письменників. Ця тенденція і посилилась і видозмінилась. Особлива форма детермінізму, яку Золя назвав натуралізмом, удосконалила драматичну техніку, розвинену Ібсеном. Якщо людина, як уважав Золя, є продуктом своєї спадщини й оточення, то її можна показати як бранця особистости, переданої їй у спадок її

предками, та зформовану світом, у якому вона живе.

Поскільки значно легше показати формативний вплив негативного соціяльного середовища, ніж здорового і приємного, то письменники почали щоразу частіше давати розпачливо-реалістичні картини соціяльної та моральної деґрадації. Через двері натуралізму, як філософії і мистецької методи, у літературу ввійшли брутальність і насильство. Вони утворили новий вид примітивізму, який має служити засобом показу злочинних психічно неповновартісних і невротичних характерів.

У романі "На схід від Едему" Джон Стейнбек вивів Кеті, типову героїню "нового романтизму". Вона — уособлення всіх пороків; немає жодного гріха, який був би їй чужий: убивство, підпал, перелюбство та інші сексуальні потворності — настільки жахливі, що Стейнбек насмілюється тільки натякати на них.

Героїня роману стає заможною власницею будинку розпусти, у якому вона постачає "клієнтів" усіма видами заборонених і потворних сексуальних задоволень. Стейнбек оповідає цю історію насильства та злочинів з усією силою й літературним хистом, на які тільки здатен. Але по суті цей роман звертається до тих же "моральних імпульсів", на які розраховані й романи Мікі Спілейна, автора бульварної літератури найнижчого сорту.

Таким чином, ми бачимо виродження й спотворення того нового напряму, який запровадив у новочасну літературу Ібсен, перетворення його засобів на самоціль. Така література нині заливає світовий книжний ринок під маркою "модерної".

Найпершим наслідком того значення, яке приписується "приватній психіці" індивіда, було створення техніки, відомої під назвою "потоку свідомости". Цю техніку було делікатно застосовано в романах Вірджінії Вульф, потім її позичив Джейм Джойс для непристойних марень пані Блум в "Уліссі"; ще пізніше Юджін О'Нейл у творі "Чудна інтерлюдія" перетворив її на методу драматичної конструкції.

Ця техніка вперше з'явилася в експресіоністичній доктрині малярства і лише після цього перейшла в літературу. Нею користувався в своїх п'єсах Август Стріндберґ. Суть теорії і практики "потоку свідомости" полягає в тому, що найзначнішим матеріялом для мистця вважається спосіб сприймання речей психікою людини, що перебуває під владою якоїсь сильної емоції.

"Еґо" мистця-експресіоніста ускладнене розладженими еманаціями з його підсвідомости і тому він, будучи охоплений "неперетравленими" емоціями, перекручує дійсність у своїх творах. Коли таке "еґо" належить невротикові, постає так званий сюрреалістичний твір. У творах Джойса хаотичний безлад мистецького матеріялу має відображати безлад і складність нестриманого й неспрямованого потоку забутих переживань, що підіймаються з дна підсвідомости.

Очевидно Джойс вважав, що в своїх творах він давав глузливий символ розгублености й інтелектуального нігілізму модерної цивілізації. Проте весь час підкреслюючи важливість цілковито суб'єктивних переживань, він поступово розклав форму новочасного роману. Його наслідувачі перетворили його методу на культ незрозумілости, на літературні ребуси.

Від техніки сирого потоку свідомости був уже один крок до техніки сна. Її започаткував той же Стріндберґ. Для людини у сні найважливішим є її звільнення від тиранії часу й простору. На безчасовому тлі підсвідомість тче дивовижні визерунки, суміш спогадів і вільних асоціяцій, при чому вони не мають нічого спільного з дійсністю, бо єдиною дійсністю у п'єсах Стріндберґа є душа людини уві сні та її фантасмагорії. Реальність характерів теж не має значення; вони зазнають постійних змін.

У цей комплекс літературних рухів увійшла псиxіятрія Фройда, у якій підсвідоме, або "Ід", як він його назвав, набуло ще небувалого значення. Цей Ід є складом усіх примітивних імпульсів людини, які киплять там у цілковито варварському стані. Коли вони вриваються у свідому психіку, починається їх боротьба з "Супер-еґо".

За словами самого Фройда, Ід — це темна, недоступна частина нашої особистости; те, що ми знаємо про нього, ми довідалися вивченням снів та невротичних симптомів. Це центр примітивних інстинктів та імпульсів, що сягають аж у тваринне минуле людини. Ід сліпий і безпощадний, його єдина мета — задоволення своїх бажань без огляду на можливі наслідки.

Новонароджена дитина, на думку Фройда, — втілення Ід. У міру того, як вона росте, з Ід розвивається Еґо, вже свідоме того світу, що його оточує. Воно розуміє, що беззаконні тенденції Ід мусять бути загнуздані, щоб уникнути конфлікту з суспільством. Але з конфліктів між Еґо і Ід можуть розвинутися неврози, що шкідливо відбиваються на особі.

"Супер-еґо" можна коротко схарактеризувати як свідомість; це найвища стадія ментальної еволюції, якої може осягнути людина, і складається воно з усіх переданих дитині правил поведінки. Почуття совісти цілком залежить від розвитку Супер-еґо. Подібно до Ід, Суперееґо теж несвідоме і обидва вони перебувають у постійному конфлікті, при чому посередником між ними служить Еґо. Домена Супер-еґо — це мораль, ідеали, соціяльна поведінка.

Коли Ід, Еґо, та Супер-еґо перебувають між собою в достатній гармонії — людина щаслива. Якщо Еґо дозволить Ід'ові зламати правила, Супер-еґо зазнає турбот, почуття вини та інших виявів свідомости.

З цією концепцією тісно пов'язана інша фройдіянська концепція — його теорія про "лібідо", про ролю сексуальних імпульсів у творчій діяльності людей, в усіх їх культурних досягненнях. При цьому слово "сексуальний" вживається в дуже широкому розумінні. Лібідо може мати форму кохання, але й може бути виражене мистецькою діяльністю. Фройдіянська концепція лібідо досить складна, контроверсійна і повністю викласти її тут не можна.

Поскільки Фройд надає дуже великого значення сексуальним імпульсам у зростанні та стабілізації індивіда та в постанні різних неврозів, модерна література буквально одержима "сексом". Якщо в літературі минулих епох велике місце посідала тема

кохання, то тепер її місце зайняв "секс", вульґарний і часто абнормальний.

У багатьох своїх творах А. Жід закликає: "Звільніть Ід. Будьте справжнім собою. Якщо ви цього не зробите, буде вам лихо!" У романі "Імморaліст" Жід виводить людину, яку безопірно принаджує все, що її свідомість і совість забороняють Ід'ові робити. Постійні психічні конфлікти розривають його індивідуальніть навпіл. Це призводить його до диких і безглуздих вчинків.

Цей роман показує дві тенденції "модерної" літератури: поперше, тенденцію звільнитися від усіх форм моральних і соціяльних примусів, подруге, рух до примітивних імпульсів у людській натурі. Антисоціяльні упередження чималого числа "модерних" авторів роблять з них самоприречених паріїв.

Іншим широко поширеним рухом модерної літератури є імпульс перекладати кожну ідею, кожне прагнення, кожне критичне зауваження з приводу життя, на мову метафор, тобто бачити все в емоціональному світлі метафори. Ця метода особливо вживана в творах Кафки. Так, у "Метаморфозах" він пише про людину, яка прокинувшись уранці, побачила, що вона перетворилася на величезного тарагана. Власна родина замикає його в кімнаті і він марно намагається з неї вибратись.

Це — символічна метода Кафки передати читачам розпачливі переживання людини, яка думає, що її покинули всі, кого вона мала за своїх рідних і друзів, і що всі дивляться на неї з огидою і зневагою.

У поезії сучасна одержимість символами набула характеру ще більшої ребусности. В есеї "Романтизм і клясицизм" Т. Голм твердив, що поезія може досягнути клясичної точности й ясности тільки відмовою від вицвілих романтичних метафор на користь нових, що зможуть пролити світло, потрібне для того, щоб освітлити нові емоції, які мають бути змістом "нової поезії."

Визначним представником цього руху є Т. С. Еліот. Ось деякі з його метафор: "Я виміряв своє життя кавою й ложками", "Вечір, розпростертий проти неба, як пацієнт, приспаний етером, на столі", "Я випльовую недокурки своїх днів і доріг". Докладніший розгляд поетики та ідей Еліота, божка нинішніх поетів-модерністів, його доктрина втечі від часу, щоб присвятити себе молитовній медитації — не входять у рамки цієї статті.

Я не збирався писати бодай стислу історію чи огляд модерної літератури; це тема занадто велика. Я хотів лише показати читачам, у які суб'єктивістські хащі потрапила так звана "модерна література", — хащі, звідки вже не видно ні "цілих людей", ні справжнього реального життя; ні суспільства, ні його перспектив; де форма "метафізично" превалює над змістом і де "тема нічого не вирішує".

Критик-модерніст Ренсом поздоровив групу поетів, своїх послідовників, з тим, що вони "втратили підтримку публіки". "Їм удалося відокремити себе від інтересів публіки, — говорить він, — вони прагнуть до поетичної автономії, до поезії, яка є нічим іншим, крім поезії; яка не розрахована ні на яких споживачів, окрім тих, які спеціялізувались на суто естетичних емоціях".

"Модерний поет, — продовжує Ренсом, — байдужий до моралі, релігії, вітчизни; його цікавить лише можливість того, що естетичний ефект може існувати сам по собі". Для нього мистецтво — самоціль.

Як же ставиться рядовий читач до поезії та взагалі до літератури, з якої усунено всі людські елементи? Як відповідає Лео Стейн, "він дуже охоче залишить таку літературу самому авторові та тим, кого вона тішить". Як відзначив філософ Сантаяна, "Нічого не може бути безпліднішого, ніж мистецтво, яке більше цікавиться само собою, ніж своїм об'єктом".

Що ж робить шедеври світової літератури великими, часто навіть усупереч усім їх стилістичним недолікам та відсутності словесних трюків? Клясиків зробили великими їх моральна сила, обшир їх обріїв, знання людської душі, їх будівні гуманітарні ідеї, що збагачують наше духове життя. Великим письменникам не треба було вдаватися до формалістичних трюків, бо вони мали багато чого сказати читачам.

"Ті, які говорять, що мистецтво не дидактичне, мелють дурниці! — писав один з найвидатніших поетів Америки Езра Паунд. — Об'явлення завжди дидактичне". Світ потребує мислей і життєтворчої віри; він обмине тих письменників, які, замість хліба духовного, простягають йому неспоживний камінь свого морального нігілізму та негативізму, свого обов'язкового песимізму й невіри в людську гідність.

"Модерна" література, яку характеризує відсутність значного людського змісту, яка малює душевно спустошених людей, як безсилі жертви їх власного природженого потягу до зла, застаріла в своїй духовій яловості, пережила себе і ніякі формалістичні експерименти її не відмовлять — бо більший інтерес у тому, як річ робиться, ніж у самій речі, є недвозначним передвісником занепаду всякого мистецтва.

Щоразу більше число західніх інтелектуалістів, при тому й з середовища самих літераторів, починають протестувати проти нинішніх літературних мод та сект, які призвели сучасну літературу до духової безплідности, та закликають до боротьби з надмірною суб'єктивністю та інтроспекцією, самодовліючим формалізмом і естетичним снобізмом.

У романі "Зорба, грек" його автор Нікос Казантзакес розповідає про те, як він, збагачений життєвим досвідом, знову прочитав томик так званої "чистої поезії", яка захоплювала його колись замолоду. Тепер, перечитавши її, він каже: "Я закрив книжку, розкрив її знову, і нарешті відкинув геть. Вперше в житті ці вірші здалися мені безкровними, без аромату, позбавленими всякої людської субстанції. Блідо-сині, пусті слова в порожнечі. Цілковито дистильована вода без бактерій, але й без жодних споживчих речовин. Без життя. . . Гарячі прагнення серця перетворилися в цій книжці на штучну інтелектуальну гру, на вигадливу архітектуру. . . Всі ці речі, що колись захоплювали мене, тепер, у ранковому світлі, стали лише мозковою акробатикою, витонченим шарлатанством".

Якщо традиції нашого національного мистецтва ще захищають нашу художню прозу від модного нині екзистенціялістського морального нігілізму, то в нашій поезії уже діють кілька молодих авторів, що "начисто" відірвалися від традицій української поезії, ставши під вицвілий прапор "модернізму". Таку поезію реклямує "Українська літературна газета". Але шкода обдарованих авторів, що вирушили на безславні манівці. . .

Нещодавно Б. Романенчук та І. Костецький знову виступили з обороною теорії "чистого мистецтва" тобто фетишизації обезживленої технічної форми, культу фальшивої, вигаданої "краси". Повторюючи вслід за символістами, що "тема нічого не вирішує", що "важливо не що, а як", вони не розуміють того, що культ краси має бути культом фізичного й душевного здоров'я, а не культом душевної хворобливости, потворности й розпачу; що, як сказав Спіноза, "мудрість не в думах над смертю, а в думах над життям". А саме справжнього багатогранного життя й немає в так зв. "чистій поезії", отже немає й того, що дає життю красу і зміст.

Повна реалізація поезії вимагає спільнування автора й читача, який користуючись своєю уявою, бере активну участь у творчості письменника. Автор не може бути задоволений, якщо він подобається тільки самому собі. Тим часом "модерна поезія" з її культом форми ніколи не була популярним мистецтвом. Вона звернена до "софістикованого" читача-сноба, ігноруючи рядового читача та природні прагнення й потреби людського серця. У модерній поезії духове життя виродилось у снобістський естетизм.

"Модерні поети, — пише М. Кейн, — забули або свідомо відкинули фундаментальну концепцію, що поезія це пісня, самовираження серця, переповненого почуттям. . . Великий дар пісні ці поети розтратили у формальних експериментах, пишучи за приписами тієї чи іншої теорії, а не з внутрішнього імпульсу. Молоді поети мусять урятувати своє мистецтво від безплідности".

Над цими проблемами повинні замислитись редактори "Української літературної газети" — І. Кошелівець та Ю. Дивнич; молоді автори, що вслід за поетами декадансу товчуться на трьох "с" — самотність, сум, смерть; апологети "модернізму" — Б. Романенчук та І. Костецький, який самовпевнено проголошує, що "українська література, яка нині твориться на еміграції, не може не творитися, як европейська, якщо вона хоче бути літературою", і не розуміє того, що наша література зможе відспівати свою арію в концерті европейських літератур тільки тоді, коли буде спроможна посісти в ньому індивідуальне й рівноправне місце.

І тут ми знову вертаємось до початку цієї статті, де я мав нагоду відзначити, що своєрідність та плідність літератури базується на кращих традиціях минулого, яке завжди з нами і якого ми не можемо позбутися, коли б і хотіли.

Знаю, що хворі на "космополітичну сверблячку" "модерністи" закинуть мені обмеженість, хворобливу прив'язаність до всього свого, страх перед виходом у широкий світ "вселюдськости". Тому я дозволю собі і це своє твердження підперти чужою цитатою. Французький письменник, академік Андре Моруа, у свойому "Записнику" пише: "Належати до власних часів — значить жити сьогоднішнім днем, не нехтуючи всім тим безконечним чудовим минулим, що залишилося за нашими плечами. Бути модерним — значить розуміти, що наші часи не можуть ізолюватися від тих, що були до нас.

Що я цим хочу сказати? Ось що: будьте готові прийняти прихильно кожну новину, але не будьте при цьому снобами.

Що таке снобізм? Це постава тих, які удають, ніби люблять щось не тому, що його справді люблять, а тому, що вважають, що **личить** його любити. Будьте щирі з собою. Любіть те, що справді любите, і майте сміливість це сказати. Не бійтесь ні в політиці, ні в мистецтві бути не модними. Мода проходить. . . "

Нашій старій літературі можна закинути багато чого, наприклад, технічну недосконалість та провінціялізм, але одного не можна від неї відняти — того, що, борючись за саме своє існування під натиском чужих сил, вона завжди була з своїм народом, зберігала його традиції, підтримувала його визвольні прагнення.

І нині, і надалі наша література не пориваючи з гуманітарними ідеалами й традиціями свого народу, мусить розвивати й збагачувати їх, беручи від Заходу тільки краще, прогресивне — те, що може збагатити, а не збіднити нас. Сучасний "модернізм" не збагатить нас, а лише заведе на манівці, блукаючи по яких, ми можемо розминутися з своїм народом.

"Жоден колоніяльний чи залежний народ не може мати середовища, здатного дати великих письменників! — писав колись американський есеїст. Може це й перебільшення, але факт, що розвиток норвезької літератури почався лише після того, як Норвегія унезалежнилась від Данії. З приводу цього Ібсен сказав кілька років пізніше: "Культура немислима окремо від національного життя".

Лорн Пірс у книзі "Канадський народ" за те, що немає канадської літератури й мистецтва, покладав відповідальність на канадських інтелектуалів, які є жертвами "космополітської сверблячки", як він висловився. До цього він додав, що "культивувати цю сверблячку можуть дозволити собі тільки старі, влаштовані країни, але з молодими чи невеликими націями справа цілком інша".

"Молода нація насамперед потребує простого бажання бути сама собою", — зауважив Л. Пірс. — Вона повинна вирощувати всі свої сили в самій собі. Протягом певного часу вона мусить культивувати власний національний образ".

Є історичні періоди, коли різні види націоналізму — в кращому розумінні цього слова — виконують історичні завдання, і певний вид націоналізму залишається в культурній сфері та завжди й скрізь зберігає свою вартість.

Хіба не мав слушности Б. Шов, коли сказав: "Нарешті Америка має власне мистецтво, замість того, щоб надокучати Европі, вертаючи їй її експорт, з якого вже стерлась уся принада"? . . Коли років сто тому "батько американської поезії" приїхав до Англії, англійські критики були розчаровані тим, що він "недосить американський". Ґете нарікав, що

американський письменник Вашінґтон Ірвінґ облишив американські теми ради европейських. Взагалі, найцікавіші для інших ті письменники чужих країн, які найкраще виявляють своєрідність та унікальність культури своїх народів.

Хіба не захоплюється цілий світ еспанським кольоритом "Дон Кіхота", англійськістю Шекспірової "Як вам буде завгодно" та німецькістю "Фауста"? Хіба в українській літературі чужинцям буде цікаво знайти зпримітивізоване відображення своїх власних літератур? Хто буде сперечатися з Е. По, коли він підносить "ту національність, яка обороняє власну літературу, підтримує своїх письменників, зберігає власну гідність та покладається на свої власні ресурси?"

І хіба не найкращим доказом цього є успіх "Тигроловів" Ів. Багряного в американського читача і критиків? Саме за українськість цього роману його так високо поставили американські критики. А спробуйте перекласти "Камбрум . . . гола литка" чи інші "модернізми" І. Костецького чи "ультрамодерні" поезії молодих поетів з "Укр. літ. газети" — чи можна буде сподіватися такого успіху у чужих читачів і критиків?

"Навіть тоді, коли народи всього світу об'єднаються в якійсь формі федерального зв'язку, — говорить есеїст В. Брукс, — буде конче потрібне існування різних культур, кожної можливої культурної своєрідности, яка служить збагаченню загального життя, що починається в кожному народі з його власного".

Отже чи слід нам заражуватися отим "космополітичним модернізмом", адепти якого, за словами американської письменниці Вілли Катер, — "це розгублені уламки людства, перекотиполе, що не мають коріння в ґрунті, утратили почуття національности, — те, що його, наприклад, селяни зберігають у своєму тривалому спільному досвіді й пам'яті? Утративши це, вони втратили й відчуття певних життєвих істин, що поглиблюють індивідуальність, відчуття певних сил, які служать підложжям свідомого життя та пов'язують індивіда з життям природи".

У світлі вищенаведених висловлювань видно всю принципову неправильність закликів І. Костецького та інших ставати "европейцями", тобто, по суті, зрікатися свого власного національного обличчя, своїх традицій та культурної своєрідности. І шкода, що в нас не знайшлося достатнього числа літературознавців, критиків та любителів рідного письменства, які б дали на ці заклики гідну відповідь.

Ми цілком свідомі хиб та хвороб росту нашої ще молодої, порівняно, літератури, але ці недуги ми вилікуємо не малпуванням проминальних мод чужих літератур, а тільки працею над розвитком можливостей, закладених у нашій власній культурі. Заохочувати до цієї праці та керувати нею мало б бути завданням також і "Української літературної газети".

Ї. ЩЕРБАКІВСЬКА - КРИЧЕВСЬКА

Мої спогади про Миколу Лисенка

Переді мною лежить невеличкий жетон, зроблений на зразок старовинних українських жіночих окрас — дукачів. На ньому вибито погруддя з підписом: "Іван Котляревський. 30 Августа 1903".

Це один з небагатьох іменних жетонів, вибитий комітетом по вшануванню пам'яти Котляревського для учасників свята з приводу відкриття пам'ятника поетові.

Цій дрібничці п'ятьдесят чотири роки... Пережила вона майже всіх учасників того свята, пережила й того, кому була призначена.

Скільки спогадів збуджує ця дрібничка! Ціла доба, така відмінна від сучасної, постає в уяві...

На це свято — відкриття пам'ятника Котляревському — з'їхалося до Полтави багато української свідомої інтелігенції. З усіх кінців України з'їхалися: з Галичини, з Кам'янця, з Вінниці, з Житомира, Чернігова, Катеринослава, Одеси, і особливо багато — з Києва й Харкова.

Це було свято об'єднання українців у ті часи важких національних утисків.

Українська мова? — Вона лунала тільки по селах. А по містах ви могли почути її лише на базарах, та ще на концертах хору Лисенка чи в українськім театрі, де ще доводилося наперед прослухати водевіля російською мовою — такий був закон.

А із шкіл та наукових установ українська мова була рішуче виметена московською мітлою.

Але дух національного спротиву жив і не гас в українському народі. Жила віра, що колись прийде час і цей спротив та неперестанна боротьба неминуче приведуть до перемоги над московським насиллям.

Я маю свої спогади про Полтавське свято 1903 року. Яка була моя роля в цьому грандіозному святі українського об'єднання, спитаєте ви? — Вона була дуже невеличка: я була просто хористкою-альтом з Лисенкового хору, що виступив на цьому святі. Коло моїх спостережень, як скромної хористки, було невеличке й зафарбоване дрібничковими інтересами цього мого тодішнього фаху. Наперед прошу в читачів вибачення за це.

Я мушу сказати кілька слів про Лисенка та його хор.

Микола Віталієвич Лисенко був у ті роки ще досить енергійний. Не беручи його як композитора, а як людину, треба сказати, що він був перш за все гуманіст, демократ і висококультурна людина. Широка терпимість до чужих поглядів, тонка делікат-

ність — це все робило його надзвичайно приємною людиною.

Особливість Миколи Лисенка, його внутрішньої суті, була в тім, що культурний, по-европейському вихований, він був просякнутий народнім духом глибоко і щиро. У своїй композиторській творчості він умів виливати й передавати, як ніхто інший, усю красу й велич національного характеру української пісні.

І ми — учениці його фортепіянової кляси і весь хор, — усі ми ставилися до Миколи Віталієвича майже з побожністю.

Диригуючи хором, він увесь горів. Часто під його диригуванням ми так захоплювалися співом і виконанням, що переживали хвилини високого душевного зворушення. Ці хвилини були такі прекрасні, так насичені чистою красою! Спільні переживання об'єднували нас, хористів, людей, здебільша навіть незнайомих між собою.

Ми майже ніколи не пропускали жодної репетиції. Ні дощ, ні мороз або ожеледь, ні завірюха нас не затримували. А з нас же ніхто плати не отримував за спів, і більшість хористів жила у віддалених районах Києва. Всі ми любили Миколу Віталієвича і свій хор.

***

Був гарячий і сухий серпень 1903 року.

Я в той час була у батька на селі. Якось у неділю до нас туди приїхав адміністратор хору Лисенка, Яків Петрович Гулак-Артемовський. Він зразу засипав мене всякими новинами. Справа в тім, що Лисенка з його хором запросили на свято Котляревського в Полтаві. Микола Віталієвич написав уже й чудесну кантату на слова Шевченка: "На вічну пам'ять Котляревському", для хору й оркестри. Так! Для оркестри з сорока осіб! А яка кантата! Ми беремо два вагони: один для хору, другий — для музик. Ну, звичайно, Микола Віталієвич поїде в першійклясі. Іванові Матвієвичу Стешенкові замовили реферата про творчість Котляревського. А в Полтаві, крім Земства й міської управи, які сприяють організації свята, є ще й спеціяльний комітет; на чолі його стоїть такий енергійний і самовідданий чоловік, юрист з фаху — Дмітрієв. Це він із нами, тобто з Лисенком листується у справі концерту і дає нам "карт бланш" на всі витрати. Все буде оплачене. Аби тільки все було зроблене якнайкраще, на европейський лад, бо запросили ж силу гостей і з України, і з Галичини!

— Ви мусите приїхати негайно до Києва! — каже Гулак. — І Микола Віталієвич і Галя (донька Лисенкова) вас ждуть!

Мій батько протестує. Ні! Він мене не пустить! Щоб донька його десь там поневірялася з хором при переїздах і в Полтаві?! Ні! Цього не буде!

Гулак спалахує: "Що ви! Яке поневіряння?! У нас усе буде якнайліпше! А для вас, панотче, є в мене спеціяльне доручення від Миколи Віталієвича: все вже передбачене. Микола Віталієвич списався з Дмітрієвим і той запрошує вашу доньку разом з Миколою Віталієвичем і Галею перегостювати ці кілька днів у Полтаві у нього, у Дмітрієва ж. А нам, хорові, відводять одну з найкращих шкіл у Полтаві. Не заперечуйте, отче! Ось я вже привіз і альтову партію, щоб Евгенія Михайлівна проглянула. Репетиції хору й оркестри йдуть у нас підсиленими темпами, тільки альтів замало. При оркестрі їх не чути. Вам просто необхідно бути! І беріть своє українське вбрання; комітет просить, щоб хор неодмінно виступив в українських костюмах".

Мені так хочеться їхати... Я благально дивлюся на батька і він, нарешті, згоджується.

За кілька днів я вже знову в Києві, у Лисенків.

Середня донька Лисенків, Галя, моя давня приятелька, сердечно зустрічає мене. Декілька днів, що лишилися до від'їзду, ми з нею ділимо між пробами хору й шиттям оксамітних корсеток для наших костюмів.

Галя Чикаленківна, що вкупі зі мною вчиться у фортепіяновій клясі у школі Лисенка, радо клопочеться, збіраючи для мене різні дрібні окраси української національної одежі. Плахта моя простенька й негарна; Чикаленківна позичає для мене гарну плахту в Насті Грінченкової. Тепер уже все гаразд, хоч мені й неприємно ходити в позиченому.

Нарешті — від'їзд.

Їхали ми нічним поїздом, щоб не губити дня. У вагоні було душно і всі вікна були відчинені. Всюди точилися веселі розмови, жарти, співи. Жіноча половина хору заняла місця зараз із приходу. Ми з Галею сіли під вікном на протязі і радо підставляли обличчя під свіжий вітерець.

Аж ось, коли галас у вагоні набрав особливої сили, увійшов Гулак і підняв руку догори:

— Ану, панове-громадо, ша! Замовкніть на хвилинку!

— А що?

Анатоль ГАЛАН

НЕ ГОВОРІТЬ МЕНІ ПРО НЬОГО!

Чому зробив він стільки злого
У ті ясні й тривожні дні?
Не говоріть мені про нього
І не нагадуйте мені!

Кохала я лише одного
На вісімнадцятій весні.
Не говоріть мені про нього
І не нагадуйте мені!

Забув він присягу і Бога,
В чужій покинув стороні.
Не говоріть мені про нього
І не нагадуйте мені!

Тепер вернувсь, та що із того?
Погасли голубі вогні!
Не говоріть мені про нього
І не нагадуйте мені!

Я молода і є ще змога
І для життя, і для борні.
Не говоріть мені про нього
І не нагадуйте мені!

— А то, що в цьому таки потязі їдуть і галицькі гості. За яку хвилинку один чи два з них перейдуть через наш вагон, щоб привітатись із Лисенком. Отож... Добродію Шереметинський, менший! Та замріть же на хвилинку із своїм басом! ... Так ото ж, будьте чемні й не заступайте дороги в проході! Тай утихомиртесь трохи!

— А хто саме їде з Галичини? — зацікавився хтось їх хористок.

— Дуже гарний і молодий професор Львівського університету, Кирило Студинський, і також гарний, стрижений, голений, кучерявий священик.

— Як то? Стрижений і голений, та ще й священик?

— А так! Стрижений, голений ще й у сурдуті!

— Та що ви кажете?!

— А ви що думаєте? Галичина — це ж не Рассєя! Ну і хто ж там з басів так регоче, ніби бондар бочку набиває? ..

У цей час рипнули двері і з темряви показалась якась постать. Усі замовкли й розступились.

— А бий його коцюба! — викрикнув хтось із тенорів. — Та це ж гобойник Фарфурнік із нашої оркестри!

— Га-га-га! Го-го-го! — Знявся загальний регіт. Хористи почали обмінюватись жартами з маленьким музикою.

А в розчинені двері в цей час непомітно увійшла якась нова постать. Невисокий, коректного вигляду, молодий чоловік почав протискатися крізь натовп хористів.

— А, пане професоре! — підскочив до нього Гулак і, докірливо оглядаючись на хористів, повів його через вагон.

Я вистромила голову у вікно, намагаючись розглядіти в нічній пітьмі нові для мене краєвиди Полтавщини. Назустріч мені неслася нова темрява і дим та пара з паротягу.

Хористки намагалися відгородити свій відділ простиралами. Їхати не так уже й зручно, але що там: тільки одна ніч!

Ми з Галею стелимось на верхніх лавах і пробуємо заснути. Колеса ритмічно гуркочуть: "Ля-До-Мі! Ля-До-Мі!" Тенори тихенько співають десь у кутку: "Наші шаблі заржавіли, мушкети без курків, а ще серце козацькеє не боїться турків!"

... Рука під головою заміняє подушку; вітрець приємно повіває з відчиненого вікна. Як добре!

— Женю! Женю! Прокиньтесь! — термосує мене за плече Галя. — Прокиньтесь, погляньте, яка краса!

Я підвелась і глянула у вікно. Був ранок. Поїзд ішов долиною, укритою де-не-де соснами та вільхами. Десь позаду поїзда відбігали від нас осяяні сонцем гори. Хатки, розкинуті по горі, були такі веселі в ранішнім сонці! Зелень така буйна та яскрава! Село ніби сміялось, утікаючи від нас. А ще мить і поїзд звернув убік, а село зникло з очей. Ми їхали долиною сріблястої річки. Соковиті трави, буйні кущі, соснові гаї, ліси, переліски...

— Що це за місцевість? — питає Галя.

— А це Миргородщина, — озвався хтось із другого кутка. — То була Устимівка, що на горі, а це зараз будуть Яреськи. Це -- край Гоголя. Тут є десь село Яновщина, чи що; там він і родився. Яреськи — надзвичайно гарна місцевість; сюди і з Петербургу люди на літо приїздять!

Ми всі встаємо, умиваємось та чепуримось перед Полтавою.

Тепер я знову висовую голову у вікно і помічаю, що хатки на Полтавщині трохи відмінні від звиклих мені правобережних: обставлені піддашшями на стовпах, а соломою криті гладенько, без гребенів і китиць, як у нас на Київщині.

Дмітрієв зустрів нас дуже тепло. Дружина його й діти були десь на курорті; нам з Галею приділили простору, гарно вмебльовану спальню пані Дмітрієвої. Поруч, у прохідній кімнаті, уже були приміщені дві приїжджі: професорка петербурзьких Бестужівських курсів, Олександра Єфіменко, та наша письменниця — Леся Українка (Косач). Обидві такі серйозні та скромні, так просто й невибагливо вдягнуті. І Галя, і я почуваємо себе біля них ніяково. Нам здається, що ми такі маленькі, дрібненькі, такі дурненькі, порівнюючи з ними... Ми намагаємось якнайменше заважати їм, якнайменше звертати на себе увагу, особливо коли нам доводиться переходити через їхню кімнату.

Через прочинені двері нам чути розмову: — Я стрічала сьогодні Людмилу Михайлівну*) - каже Леся Косач. — Вона зупинилась у своїх родичів Булюбашів. Десь тут і моя мама приїхала. І Стешенко. Але мене найбільше цікавить Горленко.

— Аякже! І він уже приїхав!

— Дуже цікава й культурна людина... І як добре володіє мовами!

— А не знаєте — Багалій*) приїхав?

— Ні, не знаю... Не чула...

За порадою Дмітрієва, Микола Віталієвич скоро по приїзді повів нас на художню виставку, спеціяльно відкриту з нагоди свята. Там були виставлені твори ліпших українських мистців: Порфирія Мартиновича, Сергія Васильківського, Василя Кричевського, Фотія Красицького, Їжакевича, Опанаса Сластьона, Ярошенка та інших. По дорозі я придивлялась до Полтави. Вона здавалася мені скромнішою і більш провінційною, ніж я чекала.

При вході до будинку, де була виставка, я на хвилинку зупинилась на східцях — поправити черевика. Микола Віталієвич з кимсь забалакався на порозі.

— А ось, панночко, — звернувся він до мене, — раджу вам познайомитись з архітектом і малярем Кричевським! Він тут і виставку влаштовував, і свої праці виставив, і всі нам покаже.

Випроставшись, я зустрілась поглядом з очима, що проникливо дивились на мене. Дивились пильно, глибоко, немов зазираючи в саму душу.

Зараз же у вестибюлі Лисенка оточили полтавці й повели його кудись, а ми з Галею залишились із Кричевським. Виставка була справді цікава. Було

---

*) Письменниця Старицька-Черняхівська.
*) Професор Харківського університету. Історик.

багато учасників, багато картин. Кричевський познайомив нас із старенським Мартиновичем, що зайняв своїми творами — ілюстраціями до "Енеїди" чималий куток великої залі. Крім них він дав багато цікавих і характерних селянських портретів та кілька жанрових малюнків. Далі підійшов до нас скульптор Позен, автор пам'ятника Котляревському, що мав бути відкритим після завтра, і ще декілька чоловік. Кричевський нас з усіма познайомив і ми почали ходити по виставці невеличким гуртом. Говорилось багато, а про що саме — не пригадую, бо я була захоплена розгляданням картин. Запам'ятились мені малюнки Красицького та краєвиди Кричевського. Я звернула увагу, що найбільше публіки стояло перед чимсь великим полотном, на якому був намальований босий Лев Толстой, що ніби сіяв зерно на свіжій ріллі.

— Літературний мотив найбільше притягає публіку, — завважив Позен.

— Бо наша публіка ще не доросла до того, щоб розуміти її критично ставитись до мистецтва, — сказав хтось із нашої групи.

— Публіка не розрізняє між тим, що саме намальовано, і тим, як воно намальоване. Ця, наприклад, картина намальована препогано, але тут уміщена літературна зненитість, — навмисне підсилюючи голос казав наш компаньйон. Глядачі, що стояли перед босим Толстим, почали озиратись на нас.

— "Сєйтє разумноє, доброє, вєчноє! Сєйтє! Спасібо вам скажет сердєчноє... іілі наплюйот на вас русскій народ!"

Позен з Кричевським йосміхались. "Хто це?" — тихенько спитала я Кричевського.

— Це чудесний чоловік і критик мистецтва, Василь Горленко, — відповів він.

— Почекайте... Він, бува, не писав у "Кієвской Старінє"?

— Той самий.

Я з цікавістю подивилась на Горленка. Нічого інтересного зовні. Обличчя кругле, "як гречаник", невиразне. Тулуб тендітний, а голова велика. Мимохіть виникає думка, що в цій великій голові і мозок мусить бути не абиякий.

Ми ще довгенько ходили по виставці, поки не зайшов за нами Лисенко. Здається, як пригадую, пізніше відбулася в театрі наша генеральна репетиція з оркестрою.

Рознеслася вістка, що адміністрація заборонила виголошувати привітання на святі українською мовою. З приводу цієї заборони у Дмітрієва увечері зібралося засідання українських громадян із гостями, запрошеними на свято. Простора заля була заповнена старшими громадянами, а нам, молоді, винесли кріселка в передпокій, щоб ми хоч здалека могли чути обговорення справи. Через прочинені двері тісно набитого молоддю передпокою нам було видно тільки частину чільного боку залі. Гулак підсів до нас і тихенько почав робити пояснення.

— Ось той поважний, сивий джентльмен, що так приємно посміхається, — це посол віденського Райхстагу, Омелян Романчук. Але він не просто посол, а "презус" — заступник голови (є чим утерти носа місцевій кацапській адміністрації: "От що, а не то що!"). А той елегантний красунь — то професор львівського університету Студинський, той що був у вагоні. А отам — високий, гарний, з таким артистичним виглядом — це панотець і музика, Остап Нижанківський. Отой чорнявий, довгообразий, такий немов несміливий — чи видно вам? — оцей, що заріс бородою, — це Василь Стефаник. Письменник. Пригадуєте "Дай Боже здоров'я корові"? А там — високий огрядний, такого вельможного вигляду, з довгими звислими вусами — це представник од Чернігівського земства, Ілля Шраг. Картинна фігура! Отой білявий, опецькуватий, незадоволений, що все намагається перебити кожного промовця — це харківський юрист Міхновський. Завзятий самостійник! Тут повинен бути й міський голова, Трегубів, але я його не знаю. Він офіційно завідує відкриттям пам'ятника. Йому, як сватові, належиться і перша чарка й перший кий! А київ йому від місцевої адміністрації не оминути! Он бачите, як метушиться Міхновський! Мабуть пропонує втяти якогось урочистого скандала. Він, кажуть, на це великий майстер.

Слова промовців до нашого куточка майже не доходили. Романчук, як і личило "презусові", зберігав на обличчі офіційну усмішку, як на архаїчних грецьких скульптурах. Шраг, високо піднявши дугасті брови, щось доводив, твердо і впевнено, а по заклопотаному обличчі нашого господаря Дмітрієва видно було, що він передбачає різні несподіванки. Міхновський, червоніючи і хвилюючись, не стояв на місці, а крутився і все доводив, що найліпший вихід — це почати всім промовцям говорити

лише українською мовою, а коли промовцеві офіційно зауважать про заборону — вмовкнути і ні слова не сказати російською мовою. Ми напружувалися, щоб краще розчути, що говорилося. У залі, недалеко дверей, почулись упівголоса репліки: "Це буде зрив свята!" "Скандал!" З різних кінців залі піднялось кілька голосів разом.

Ми намагалися розібрати, що вони кажуть, але якраз перед нами сиділи двоє якихось молодят і заважали нам і бачити й чути. Жінка, видно, стомлена, схилила голову й одверто спала. Її чоловік, скандалізований тим, весь час її підштовхував; він упівголоса але досить грубо на неї сварився.

— Будь ласка! — прошепотів мені на вухо Гулак: — Микола Вороний, артист і поет. Хоч він і в українськім театрі грає, але більше в російських офіційних водевілях перед українською п'єсою. А от поет з нього непоганий. Видно, що "Божа милість" на нім іноді спочиває... Але чи ж можна так брутально поводитися з дружиною, та ще й з такою молоденькою?!

Увага моя розбилась. Одним вухом я слухала Гулака, а другим ловила уривки промов у залі і старалась не чути Воронного. В додаток, застуджений на вітрі у вагоні зуб нив, у вусі крутило і я була дуже рада коли, нарешті, засідання скінчилось і публіка стала розходитись.

Коли ми з Галею на другий день уранці встали, нікого вже в хаті не було. Користаючись із цього, я сіла в залі за піяніно і, граючи, забула про все на світі. Зненацька почула я тихенькі кроки і хтось сів за мною в кутку. Хтось прошепотів: "Це — один із найкращих ноктюрнів Шопена!".

Озирнувшись, я побачила Лесю Косач і Стефаника. Я зніяковіла і перестала грати. Тут якраз увійшла Галя і ми з нею пішли відвідати наш хор.

У широкім подвір'ї школи снували сюди й туди хористи, а посеред двору стояла імпозантна фігура артиста Миколи Вільшанського.

— І скажи мені, будь ласка, коли ти не буваєш п'яним? — він давав прочухана якомусь білявому панкові, що хилитався, стоячи перед ним. — Ще ранок, ще й до полудня далеко, а ти вже й на ногах не встоїш! "Папа-мама" не скажеш!

— Знову Вороний! — шепнула мені Галя.

У мене дуже розболівся зуб. Все мені стало немиле. Весь світ, усі інтереси враз одступили від мене далеко. Залишився тільки один цей нестерпучий, гострий біль. Я прийшла додому. У чужій хаті, серед чужих людей я не хотіла нікого турбувати. Закутавши голову, я тихенько лягла, стримуючись, щоб не застогнала. Галя щось мені говорила; пані Єфіменко щось давала мені випити; якусь пахучу рідину на ватці заклали мені у вухо, але біль все не вщухав. Аж нарешті я заснула.

Коли я прокинулась, зуб мій занімів. Так солодко було не чути цього болю, що не хотілось рухнутися, щоб його знову не викликати.

З сусідної кімнати чути було притишену розмову:

— Щоб виступати перед ворожою авдиторією українською мовою, треба поперше мати громадську відвагу, а подруге — добре володіти своєю рідною мовою, бути оратором. А де ж у нас тії оратори? Хто в нас уміє вільно промовляти з трибуни чи з катедри? — говорила пані Єфіменко.

— Нема українських ораторів, бо нема української трибуни, де б вони могли виплекати свій промовницький хист — обстоювала Леся. — Це ж треба виробити звичку — уміти яскраво подати свої думки! І потім — авдиторія, дискусії! Це ж у дискусіях намагнічується душа, виникають ідейні прагнення, бажання "охопити необ'ятне". А в чужій мові душі не виллєш так легко. Трудно, майже неможливо... А дайте нам українську трибуну, тоді побачите, які у нас з'являться оратори! А преса? У нас усе талановите зросійщується, пнеться за всяку ціну знайти собі визнання. Хто зараз у Росії найталановитіший, найдотепніший фейлетоніст? Улас Дорошевич, українець родом! Хто знаменитий адвокат, що отримує гонорари в астрономічних цифрах? Плевако, українець родом! Їх багато, цих знаменитостей, зросійщених українців. Почінаючи від Петра Першого ними збагачувалась московська культура.

— Тому то нам і не дає московська влада ні своєї школи, ані катедри, ні трибуни, ні преси, щоб ми всі свої інтелектуальні сили віддавали на користь російської культури — сумно сказала пані Єфіменко.

— А свій нарід щоб занехаяли й заплювали! Це ясно! — Леся закашлялась і втомлено замовкла. Настала тиша.

— Російська школа! — подумала я. — Скільки в нас, завдяки цій зрусифікованій школі, зросійщених письменників... Гоголь, який вважається, поруч Пушкіна, російським генієм... А взяти хоч би пересічних письменників — Наріжного, Данилевського, Григоровича, Короленка, Потапенка та інших... Усі вони збагатили російську літературу на збиток своїй рідній...

Тишу порушила пані Єфіменко:

— Ви ж знаєте... Я не українка. Я сибірячка... Але мене так вразила несправедливість росіян до українців, що я з'українізувалась і чим тільки можу, тим хочу допомогти відродженню українського народу...

Тут нас усіх покликали обідати. Я боялась їсти, щоб знову не розболівся зуб, але натомість слухала цікавих розмов за столом. Говорили найбільше на злободенну тему заборони виступів українською мовою на святі. Згадували Одинадцятий Археологічний з'їзд у Києві 1899 року, де теж було заборонено доповідати українською мовою, та Харківський Двадцятий з'їзд минулого року; говорили, що голова цих з'їздів, графиня Уварова — завзята українофобка.

Лисенко засміявся:

— Та це ж у роду Уварових, отой московський великодержавний шовінізм! Пригадуєте Миколаївську "тройчатку": православіє, самодержавіє і народность? Це — програма, яку вперше висловив граф Уваров, міністр освіти Миколи Першого! Я, здається, не помиляюсь, пані професоре? — звернувся він до Єфіменкової.

— Так, так! — підтакнула вона. — І програму цю вітав навіть тодішній квазі-революціонер Чаадаєв, а потім — Хомяков, Язиков та інші слов'янофіли, вірніше — москвофіли. (Далі буде)

Василь ЧАПЛЕНКО

Першочергові завдання Винниченкознавства

(Тези доповіді*)

Стаття друкується в порядку обговорення. Редакція з багатьма думками автора не згоджується.

Досі було в нас на еміґрації так, що Володимира Винниченка або боронили-хвалили, або гудили. І те й те — метод публіцистики, а не наукового розгляду. Але сучасникам і з науковим методом не легко бути об'єктивними, коли мова йде про таке незвичайне, "ворохобне" історичне явище, як творчість та діяльність В. Винниченка. Сократа колись засудили сучасники за смерть за зневагу богів, і тільки пізніше, як людям стало ясно, що ті боги — фіктивні уявлення, а Сократів злочин гаданий, історія склала справжню ціну його філософії.

Хоч Винниченко помер недавно, тільки шість років тому, але й його діяльність, і його доба стають дедалі виразнішим набутком історії, що його вже можна розглядати "здаля", мовляв, "сіне іра ет студіо". Тож я хочу спробувати підійти до Винниченка без спеціяльно-упереджених похвал чи огиди. А крім того, я ставлю перед собою ще й досить обмежене завдання — тільки намітити, поставити певні проблеми, що їх наша наука (назвім її "винниченкознавством"!) рано чи пізно мусить розв'язати. Ми ж бо, можна сказати, науково ще зовсім не знаємо цього нашого діяча й письменника, і я просто не міг би (хоч би й хотів) запропонувати якісь певні висновки, якесь розв'язання котроїсь із цих проблем. Тут потрібна ще попередня, сказати б, чорна дослідна робота. Те, що зробили критики, Винниченкові сучасники, до революції 1917 року (С. Єфремов, І. Франко) і після неї (М. Зеров, А. Річицький і ін.) — це тільки наукові крихти, хоч і без певного упередження здобуті, але теж дуже таки "сучасницькі", і вони самі потребують певного історично-критичного розгляду.

Потреба створення окремої наукової дисципліни — винниченкознавства автоматично випливає з того історичного факту, що на першу половину XX віку припала була творчість і діяльність надзвичайно обдарованого сина українського народу на ймення й прізвище Володимира Винниченка. Кажучи "надзвичайно обдарований", я не відхиляюсь від настави бути об'єктивним: я тільки констатую природу цього історичного явища. Поняття ж обдарованости чи геніяльности не містить у собі обов'язкової позитивної оцінки: може бути і злий геній — не тільки добрий. Але в історій всякий геній вимагає з'ясування. Чи може, наприклад, наша історія зіґнорувати навіть такого злого генія, як "батько Махно"? Річ ясна, що ні. Про це свідчить, зокрема, факт, що Нестір Махно фіґурує вже навіть у літературних творах (напр., у "Третій революції" В. Підмогильного, в поемі В. Сосюри, в моєму "Іськові Ґаві"). Надзвичайної обдарованости В. Винниченка, інтенсивности й плідности його діяльности не заперечують навіть найбільші його вороги. Немає також ні в кого такої сили, щоб викреслити з історії українського письменства 30 томів його літературних творів. Не може ніхто заперечити й того, що з нього був перший голова першого українського уряду і голова Директорії УНР. А крім того, він був ще й дуже яскравий публіцист, можна сказати, "володар дум" свого покоління, талановитий маляр-самоук, що залишив десятки повноцінних малярських творів, він був блискучий мемуарист ("Відродження нації"), перший в новітній історії політичний промовець, що виступав українською мовою на мітингах.

Це знов таки не похвали, а те, що його вже всі визнають, тільки не всі відважуються або хочуть з якихось міркувань у наших суспільних умовах сказати. А якби хто поцікавився моєю приватною думкою про письменницьку спадщину В. Винниченка, то, беручи в хронологічному порядку, я поставив би її зразу після творів Т. Шевченка, І. Франка й Лесі Українки. Іншого кандидата на це четверте місце між українськими письменниками я не знаю. А як узяти тільки прозу та драму, то я сказав би, що Винниченко найбільший український прозаїк і один з найбільших, коли не найбільший драматург. На підтримку цієї своєї думки я міг би навести ще думку вимогливого критика й літературознавця Миколи Зерова, що сказав про Винниченка: "Першорядний письменник з четверторядною філософією" ("Зеровіана", журнал "Україна і світ", ч. 2, за 1950 р., ст. 54. Я підкреслив тут "першорядний письменник", бо письменник повинен бути насамперед письменником, а його філософія — це тільки та проблематика, що її він може ставити, але необов'язково всіх переконувати. А втім, я ще згадаю це висловлювання М. Зерова у зв'язку з іншою проблемою. Не буду згадувати тут загально відомих висловлювань С. Єфремова про літературно-творчу обдарованість В. Винниченка, бо й ця приблизна "позитивна" оцінка Винниченкової творчости потрібна тут тільки для вмотивування потреби наукового вивчення його спадщини.

Багатобічність Винниченка як історичної постаті, різноманітність його діяльности й творчости роблять наукове його вивчення дуже складним.

У цьому розумінні я добачаю деяку аналогію з труднощами вивчення творчости й діяльности Панька Куліша, діяча й письменника, що теж дуже багато як на умови своєї доби зробив, що теж часто йшов проти течії, що теж опинився був наприкінці

*) Доповідь ця була виголошена в Нью Йорку 24 березня 1957 р., на розширеному засіданні Комісії УВАН для охорони спадщини В. Винниченка.

свого життя в повній суспільній ізоляції, що теж допускався в своїй творчості й діяльноті позірних взаємосуперечностей. Я сказав "позірних взаємосуперечностей", бож і в Куліша, і у Винниченка усі ті позірні суперечності насправді виразно "нанизані" на єдність їхніх творчих особистостей. Тим то я висловився б проти досить поширеного серед наших людей погляду, що Винниченко-письменник — це одно явище, а Винниченко-політик — інше, цілком відмінне явище. Ні, Винниченко — суцільна, не роздвоєна постать. Звичайно, це можна буде остаточно усвідомити тільки після вивчення всіх дотичних матеріялів, але порядком попередньої арґументації я міг би навести не одно місце з його власних висловлювань про пов'язаність його етично-політичної діяльности з проблематикою його літературних творів. (Напр., з "Заповіту борцям за визволення", з листів до мене), але за браком місця, мушу від цього відмовитись.

Звичайно, в практичній дослідній роботі можна говорити чи писати окремо про Винниченка-письменника, про Винниченка-політика, публіциста, а також маляра. Наукова ж аналіза може усяку єдність розтинати.

Кажучи про потребу наукового вивчення Винниченка, не можна не згадати тих зовнішніх труднощів, що стоять на перешкоді на цьому дуже важливому початковому етапі. Загально ці труднощі можна визначити як спроби "викреслити" Винниченка "з історії", практиковані вже з чверть сторіччя на батьківщині і років понад тридцять на еміграції. На батьківщині над дослідником, що захотів би більш-менш об'єктивно підійти до спадщини В. Винниченка, Дамокловим мечем висить заборона окупанта, а тут, на еміґрації, це вивчення свідомо саботують ті елементи українського суспільства, з якими він у процесі визвольної боротьби ідейно розійшовся, а на них як на суспільну більшість по-конформістському оглядаються й ті люди, що в глибині душі люблять Винниченка.

Фактів у цьому розумінні сила. От року 1954 вийшла в Києві у видавництві Академії наук "Історія української літератури", і в тій "історії" творчість В. Винниченка зовсім не розглядають. Згадують його тільки у вступній частині до розділу "Література доби імперіялізму і пролетарської революції", 'згадують' не яким, а 'лихим словом', безпардонними лайками, називаючи його 'соціял-шовіністом' (ст. 590), його твори 'наклепницькими, контрреволюційними' (ст. 586), його погляди — 'реакційними, аморальними' (ст. 589), пишуть, що він (разом із Юркевичем) 'пропаґував войовничий націоналізм, зневагу до народу, ворожість до революції' (ст. 593). Намагаються навіть заперечити будьяку мистецьку вартість його літературних творів, спираючись на дилетантську критичну замітку В. Леніна про ранній Винниченків роман "Заповіт батьків".

Не менше кричущих фактів і на еміґрації. Наприклад, покійний редактор "Свободи" д-р Л. Мишуга заборонив редакторові недільного видання цієї газети на перші роковини смерти письменника хоч би скромно згадати його. На протязі декількох років я не міг ніде видрукувати своєї промови "На відхід чесного з собою", виголошеної в Нью Йорку 8 квітня 1951 року на громадських зборах з приводу його смерти. Цього я не зміг зробити навіть у тому збірнику УВАН ("Володимир Винниченко", Нью Йорк, 1953 р., що його я задумав і редаґував (разом з іншими двома прихильниками творчости В. Винниченка). Року 1956 видавництво НТШ та УВАН видало "Збірку українських новель", але з Винниченкових творів у тій збірці нічогісінько нема. Мені відомі просто анекдотичні випадки конформізму, поєднаного з "всенаціональним" "остракізмом" Винниченка з нашого еміґраційного суспільства. Так, один відомий і дуже активний громадський діяч у Нью Йорку цілий місяць готувався до доповіді про Винниченка, але потім буквально за три дні до визначеного реченця зборів відмовився це робити. Другий не менш відомий наш літературознавець відмовився головувати на зборах з доповіддю про Винниченкову "Соняшну машину". Це суто — "конформістські випадки", бо, як мені добре відомо, обидва вони щиро люблять Винниченкові твори.

Річ зрозуміла, що й в умовах терористичного більшовицького режиму, і в умовах цієї "еміграційної" атмосфери цілком неможливі ні перевидання уже друкованих, ні первісна публікація ще недрукованих Винниченкових творів та матеріялів, як також і "леґальне" дослідження його творчости та діяльности.*)

А тимчосом це все животрепетні завдання, болюче-нагальні, бо час іде — і багато справ можна було б з'ясувати тепер легше і краще, аніж то доведеться робити нашим пізнішим дослідувачам, коли живі свідки повимирають, а багато документів позатрачується.

Які ж саме з цих завдань можна вважати першочерговими?

Це насамперед вивчання життя, діяльности й зовнішньої історії Винниченкової творчости (оскільки вона переплітається з його життьовими умовами, побутом тощо). Як відомо, його біографія взагалі яскрава, але в ній сила нез'ясованих моментів, як от його походження, освіта, арешти, участь в харківському уряді тощо. Взагалі ж кажучи, тре-

---

*) До фактів, що свідчать про гальмування дослідів у царині винниченкознавства можу додати ще "пару" "найсвіжіших". Ці свої тези я спочатку надіслав був до "Української літературної газети" (Мюнхен, Німеччина), але їх там не надруковано, мотивуючи тим, що я, мовляв. . . обминув нью-йоркського уповноваженого редакції, бо надіслав матеріял безпосередньо до Мюнхену. Вигаданість цієї мотивації очевидна. Попередні свої матеріяли я теж вислав безпосередньо до Мюнхена, але їх видруковано. Після цього я вже не надсилав рукопису, а тільки звернувся з попереднім запитанням до редакції збірника "Вільна Україна", чекав, може, з місяць відповіді, а не дочекавшись, написав особисто фактичному головному редакторові (як мене інформували), та той мені відповів, що він "не є редактором 'Вільної України', а мою листівку він переслав редакторові". Це було 28 травня ц. р., а відповіді від редакції "Вільної України" й досі нема. Очевидячки, назва "Вільна Україна" необов'язково означає, що та Україна, справді, вільна. В. Ч.

ба: а) збирати всякі документи про нього, б) виявляти й збирати його величезне листування (листи його тільки зрідка публікуються, напр., листи до О. Смотрича в ч. 84 "Нових днів" за 1957 р.), в) замовляти сучасникам спогади про нього, усякі — прихильні і ворожі, г) упорядкувати архів у "Закутку" й забезпечити його збереження. д) виявити умови написання окремих його творів (де, коли тощо), ж) публікація його творів (хто видав, де, коли тощо), з) які гонорари одержував (зокрема справа виплати гонорару з України в 20-их роках і факт його конфіскації, проти якої протестував М. Скрипник), е) з'ясувати заходи щодо одержання Нобелівської нагороди за "Соняшну машину" (в брошурі "Розлад і погодження" він натякнув, що "на перешкоді стали руські елементи — більшовицькі й антибільшовицькі та . . . українці з уенерівців і націоналістів", — хто були ті люди?), є) які твори були перекладені чужими мовами (у тій же брошурі він нарікає, що "ні в яких виданнях петлюрівців чи націоналістів ніколи не було ні одної згадки про мої літературні твори, видані на чужинних мовах", що "так само ніде ні одним словом ні в Европі, ні в Галичині преса однобічників ні словом не згадала про вистави моїх п'єс по різних країнах Европи — Німеччині, Італії, Еспанії та ін.", (ст. 20), але треба точно встановити, що, де, коли, якою мовою було перекладене), і) треба спеціяльно дослідити його дореволюційну підпільну діяльність, взаємини з окремими діячами (напр., з С. Петлюрою, про якого він часто пише, — але чи казав про нього щось Петлюра?), треба з'ясувати його ізоляцію на еміграції, останні роки його життя в "Закутку", смерть, похорон тощо.

А все це повинно завершитись написанням його наукової біографії.

Окрема проблема — характеристика Володимира Винниченка як людської особистости. Таку характеристику може дати й біографія, але можна й спеціяльно взятись за опрацювання цієї теми, до речі, дуже вдячної з огляду на яскраву своєрідність цієї людини. Важливо змалювати і його фізичний образ і моральну вдачу. Багато бо ходило й ходить різних чуток про негативні риси його вдачі. Про це він сам згадує у брошурі "Розлад і погодження": "Однобічники . . . старались представити мене, де могли, в найчорнішому світлі, називаючи мене, як і більшовики, і ворогом народу, і запроданцем . . . і розпутником" (ст. 16). Як він здійснював у житті свою теорію "чесности з собою"? Який був у відносинах з людьми взагалі і з своїми близькими зокрема? Один "старий емігрант" казав мені, що він був боягуз, але цьому суперечать факти з його "сміливої біографії" (перехід кордонів, переховування під час війни 1914 року тощо). Цікаво з'ясувати й цю рису його вдачі. Річ ясна, що це тема не так літературознавча, як психологічна, і треба було б, щоб за неї взявся хтось із наших психологів.

Ідеологічно-світоглядова позиція В. Винниченка теж має бути науково з'ясована. Звичайно, тут можуть сказати, що він матеріяліст, марксист, про це начебто свідчить його приналежність до соціял-демократичної партії. Але насправді й ця проблема не така ясна, як може здаватись на перший погляд. Бо от, наприклад, коли я в одному листі до нього порушив питання про спіритизм та телепатію, він написав мені: "В Англії й Америці . . . є поважне наукове товариство 'Т-во психічних розшуків', яке займається цими питаннями якраз для того, щоб виявити, що є шарлатанство, а що є ще не досліджене людським знанням. Коли б Ви зазнайомилися з великими працями цього товариства, Ви, може, не так рішуче називали б явище телепатії 'шарлатанством' . . . Всі ці розшуки ще не дали таких даних, на підставі яких можна було б твердити, що 'потойбічність' людей є факт. Але й відкидати категорично можливість такого існування ми теж не можемо, не маючи на це переконливих даних" (лист з 10. 5. 1948 р.).

Етично-філософські погляди В. Винниченка. Тут можна згадати другу половину того висловлювання М. Зерова про Винниченка, що його я навів у вступній частині цієї доповіді — про "четверторядну філософію" Винниченка-письменника. Але ця тема дуже важлива, з огляду на те, що сам Винниченко надавав етичним шуканням і проблемам дуже великої ваги. Адже проблеми його белетристичних творів — це переважно етичні проблеми, проблеми відносин між людьми, зокрема між чоловіком і жінкою. Сюди ж належить і розгляд його теорії "чесности з собою" (роман "Чесність з собою" тощо). А крім того, у нього ж є спеціяльно-етична праця — "Конкордизм", що в ній він хотів дати всеосяжну систему етико-моральних принципів. Тим то я в отій своїй промові "На відхід чесного з собою" виділив ці його шукання як третій шлях (поряд з літературно-мистецьким і політичним) його діяльности. Потрібен об'єктивний розгляд цих його шукань у світлі всієї історії етичних шукань людства. На мою думку, система конкордизму з історичного боку побудована хибно, по-дилетантському, поєднання етичних принципів з проблемою харчування (м'ясожерство — вегетаріянство) теж непереконливе, — але це тільки моя думка. А крім того, його етичну систему можна ж розглядати й окремо від історичного обґрунтування та без зв'язку з харчуванням.

Загально-політичні погляди В. Винниченка. Тут усе, можна сказати, ще нез'ясоване, дарма що він виступав як репрезентант певної політичної течії. Фактично він ішов своїм шляхом, шукаючи розв'язки відповідних проблем, і в цих його шуканнях було багато хитань, що призвели кінець кінцем до дуже відмінних супроти початкових поглядів. Гостро актуальне питання про його комунізм. В отій своїй промові я висловив був думку, що його комунізм початку 20-их років — це було, властиво, поворотівство. Коли він задумав був повернутись на Україну для безпосередньої участи в державному будівництві, то він мусів був прийняти й "плятформу" тієї партії, яка там панувала. На чиїм возі їдеш, того й пісню співай! Це було явище того порядку, що й "місцевий" укапізм, боротьбізм, що були, на мою думку, певними формами пристосування для леґальної праці на користь свого народу. Це підтверджують і його пізніші висловлювання, зокрема в "Новій заповіді", де він відкидає і меншевізм, і більшовизм, а натомість висуває третій шлях — колектократію. Рішуче відкидає він і диктатуру мен-

шости над більшістю, відкидає проводирство, як про це й писав у своїй статті "Два спростовання":

"Історія покрила глумом і ганьбою російських комуністів, перевернувши їхню революційність у протилежність, зробивши з них не всебічних визволителів, а всебічних гнобителів". Засуджує він і югославського диктатора Тіта, відзначаючи в нього наявність усього того, що й у більшовиків — "монопартійности, диктатури купки вельмож-проводу чи навіть одного вождя, відсутність економічної, соціяльної свободи" ("Вперед" ч. 1-2 за 1951 р.).

Винниченкова концепція української національно-визвольної боротьби. Тут насамперед треба згадати його теорію всебічного визволення. Ще в передмові до третього тому "Відродження нації" він писав: "Наочно видно, як справа національного визволення неминуче в'язалася з справою соціяльною". А в одному листі до мене він додавав ще "моральне, побутове, родинне і т. д.". Але він не був догматиком і зважав на історичні умови, в яких на перше місце могла висунутись та чи та проблема. Тим то він у "Відродженні нації" виправдував національний "ухил" нашої визвольної боротьби 1917-20 рр. А в листі до мене з 16. 12. 47 р., відгукнувшись на мою інформацію про страшне більшовицьке нищення нашої культури, він написав: "Це убийство цілої нації! Коли так, то я краще розумію наших націоналістів, наших фанатиків, які нічого іншого не хочуть знати, крім національного питання". Але це все тільки окремі думки й факти, треба взяти всю сукупність фактів і висловлювань нашого великого діяча, дослідити їх і тоді подати такі чи такі висновки.

Відзначені проблеми — це коло, що охоплює життя й громадсько-політичну діяльність В. Винниченка, а далі треба розглянути друге коло проблем — вивчення літературно-мистецької творчости його. Тут виникають насамперед такі завдання:

1) Виявлення всієї спадщини, друкованої й недрукованої (під псевдонімами він, здається, не писав, за вийнятком ранніх агітаційних творів, як от "Салдатики", які він підписав "Деде"). Дружина покійного списала основні його літературні твори, і цей список надруковано у згаданому вже збірникові УВАН, але це не все.

2) Треба встановити дати написання всіх його творів, бо в усіх майже публікаціях їх, немає ніяких дат.

3) Треба скласти наукову бібліографію його публікацій. Я маю в рукописі бібліографічне зведення, що його теж склала дружина покійного, але воно не задовольняє наукових вимог.

4) Треба перевірити тексти всіх друкованих його творів, бо він, здається, ставився до цього неуважно, довіряючи їх "редагування" іноді не зовсім компетентним людям. Наприклад, мені особисто хвалився покійний уже Юрій Тищенко, що він виправляв мову Винниченкових творів, як друкував їх у Відні. В. Сімович теж оповідав мені, що він зредагував мову "Сенячної машини"; це був компетентний редактор, але дослідникові треба знати, що в мові цього твору не належить самому Винниченкові. Сильно виправлено мову в "Новій заповіді".

5) Треба виявити варіянти окремих творів. Так, наприклад, у журналі "Промінь", видаванім у Москві 1916 р., надруковано початок "Кирпатого Мефістофеля", якого нема в пізніш друкованому тексті. Про різні варіянти інших творів пише й дружина покійного.

6) Треба розглянути ідейну проблематику Винниченкових творів, вона дуже складна й багата, і ця тема варта окремого монографічного дослідження.

7) Важлива проблема — визначення методи (загального напрямку) його творчости. Очевидячки, тут треба дослідити якісь впливи европейського натуралізму другої половини XIX в., але в основному, мабуть, таки все зведеться до реалістичного методу, хоч і своєрідно, по-винниченківському застосованого. У листі до О. Смотрича з 17. 4. 50 р. він написав з похвалою: "Я вбачаю в Вас майбутнього літературного майстра-реаліста, якщо Ви будете дотримуватись цього самого жанру" ("Нові дні", ч. 84 за 1957 р.). Але про це ще буде мова в зв'язку з іншою проблемою . . .

8) Жанрова характеристика Винниченкового роману й оповідання.

9) Характеристика Винниченкової драми — широка й вдячна тема. Мені оповідав його партійний товариш І. Д. Вирва, який переховував його під час війни 1914 року, що Винниченко якось заявив був: "Я хочу бути і буду українським Ібсеном". Очевидячки, в його драмах є щось від цього скандинавського драматурга, але це треба дослідити. Важливо дослідити також місце Винниченкових драм в історії української драматургії. Що це було "нове слово" в порівнянні до попередніх драматургів (М. Кропивницького, М. Старицького, І. Карпенка-Карого), це не підлягає сумніву, але це тільки загальне враження; це треба науково показати й доказати. Треба визначити й "безвідносну" вартість його драм. Вони, безперечно, не всі однаково цінні, є серед них слабкіші й сильніші, але, наприклад, Ю. Косач усі їх визначив був як "банальні" (в брошурі німецькою мовою, виданій у Регенбурзі 1948 р.), — чи мав він рацію?

10) Сюжетобудова й фабула в Винниченкових творах.

11) Його засоби образотворення.

12) Його поетична мова.

13) Його мова й мовостиль.

Дуже цікава окрема тема — "Секрети поетичної творчости В. Винниченка". Б. Подоляк в отому уванівському збірнику "Володимир Винниченко, статті й матеріяли", описуючи "Закуток", вперше трохи підніс завісу над цими "секретами" — описав т. зв. 'курінь', своєрідну альтанку, що в ній зачинявся письменник для творчости. Описав Подоляк і своєрідні пристрої, що давали змогу писати лежачи. Про те, що він "ховався" в гори на Кавказі, щоб написати якусь п'єсу, оповідали й удома покійного. Але це тільки, сказати б, техніка, а справжні, внутрішньо-психологічні "секрети" ще не розкриті. Очевирячки, це може нам розкрити ще тільки дружина покійного — Р. Винниченко, і будемо сподіватись, що вона це й зробить у своїх спогадах, які тепер, як довідуємося, пише. Цікаво також встановити, як довго він працював над окремими творами, чи багато переробляв і т. д. У листі до мене з 10. 5. 48 р. він писав, що над "Соняшною машиною" працював тільки . . . один чи два роки ("яку я писав у 1922-

23 роках”). Коли це так, то це нечувано-надхненна творчість! Такий великий і яскравий твір написати за такий малий час!

Як завершення всього цього — відомостей про його літературні твори й творчість треба написати монографію, що в ній була б намальована загальна (але з деталями в розгляді!) картина його надзвичайної літературної спадщини.

Малярська спадщина В. Винниченка — це ще й досі майже невідомий матеріял, і трохи чи не вперше про цей матеріял написано в отому уванівському збірнику. Про це теж треба написати монографію і видати її з репродукціями творів, зокрема з кольоровими.

Естетична позиція В. Винниченка. Для розгляду цього питання маємо ще зовсім мало відомого матеріялу. Але він є, розкиданий і в його листах, і в деталях творів, і в окремих висловлюваннях, збережених у спогадах інших осіб. Так, у романі “Рівновага” він висміює т. зв. “модерне малярство”, в уста д-ра Рудольфа Штора (“Соняшна машина”) він вклав ось таку думку: “Радикально ніщо в житті не відрізняється від того, до чого близько стоїть, усе виходить із попереднього, є його розвитком . . . Крик революціонерів у мистецтвах чи наукових дисциплінах про радикальний розрив із своїми попередниками подібний до крику новонародженої дитини, що розриває з пупцем своєї матері. Не більше”. У згаданих уже листах до О. Смотрича він говорить про реалізм, але в іншому листі, з 11. 1. 49 р. він говорить виразно про “нашого Навчителя — Життя (великі букви Винниченкові), підкреслюючи потребу для письменника звертати увагу не тільки на ‘важкі’ явища, а й на ‘ясні’. У цих листах висловлено й інші цікаві думки, але я не маю змоги, за браком місця, їх тут навести.

Театральна історія драматичних творів В. Винниченка. З огляду на велику сценічність більшости його драматичних творів, вони мають ще свою цікаву театральну історію. Тим то треба з’ясувати, хто, коли, де і як ставив Винниченкові п’єси. Треба також установити, в яких чужих, зокрема західно-европейських театрах ішли його п’єси. Ю. Тищенко мені оповідав, що тоді, коли більшовики наступали на Київ, у київському театрі йшла Винниченкова гостро-протибільшовицька драма “Між двох сил”. Це дуже цікавий і рідкісний в історії театральних постав випадок: українці боролись з ворогом зброєю і . . . Винниченковою п’єсою. Коли мати на увазі чужу сцену, то сам Винниченко згадує театри Німеччини, Італії, Еспанії “та інші”. (“Розлад і погодження”, ст. 20). Думаю, що всякому ясно, яку велику вартість має цей факт для української культури, бож це єдиний український драматург, що вийшов був у широкий світ. Треба зібрати газетні і всякі інші інформації, зокрема рецензії, афіші про вистави винниченкβських п’єс в українських і чужих театрах.

Винниченко й кіно. В його архіві збереглися кіно-сценарії, що їх він писав власноручно, його п’єса “Чорна пантера і білий ведмідь” була зафільмована в Німеччині, був зафільмований “Федько-халамидник”.

Винниченкова публіцистика, її характер. Це велика тема, бож Винниченко дуже багато писав у пресі, видавав публіцистичні брошури тощо. Яскравість його публіцистичних виступів вимагає наукового з’ясування й цієї ділянки його діяльности.

Винниченко й читач. Це теж зовсім ще не вивчена проблема, але надзвичайно важлива для поцінування історично-суспільної вартости Винниченкової творчости. Як відомо, Винниченко — автор, що буквально захоплює читача. Відомі слова “наркома” О. Шумського, сказані з приводу “Соняшної машини”, прочитаної в рукописі. Але є факти й ‘еміґраційні’: у Нью Йорку один наш письменник мало не обурився, коли я йому порадив прочитати один із творів цього . . . ‘неморального’ письменника. Треба зібрати дані за й проти . . .

Оце такі першочергові завдання винниченкознавства. Їх набралось таки чимало, хоч це тільки мінімум, без з’ясування якого ніхто не має морального права й не може компетентно говорити так чи так про цього нашого письменника й діяча.

Як бачимо, це плян для роботи цілого науково-дослідного інституту. І я думаю, що такий інститут рано чи пізно таки буде створений при українській академії наук на нашій батьківщині. А за його маленький зародок, може, колись уважатимуть нашу скромну Комісію для охорони спадщини Володимира Винниченка. А отакими, як оце, засіданнями комісія навіть у несприятливих суспільних умовах хоче нагадувати нашому громадянству та науковцям про потребу вивчати Винниченка. І не виключене, що хтось із останніх, особливо молодших таки не побоїться взяти якусь із згаданих у мене тем і з’ясує безперечну правду, хоч би невеличку частину правди про творчість і діяльність цього видатного сина українського народу. Це тим більше, що саме тут, на еміґрації, маємо й основну базу для такої наукової роботи — “Закуток” з його архівом. Тут же зберігається й вся малярська спадщина В. Винниченка (у США й у “Закутку”). Ще живе вдова Винниченкова, довголітня супутниця його життя й діяльности, яка в неодному може допомогти дослідникові, та ще й у таких проблемах, для яких ніхто інший не зможе дати матеріялу (наприклад, секрети поетичної творчости). Але треба додати, що це невикористане ще джерело інформацій про Винниченка, сказати б, висить на волосочку, бо вона вже старенька.

Вірю я також, що надійде такий час, коли й на поневоленій батьківщині Винниченка знов почнуть вивчати. Там його люблять, його твори, всупереч забороні, переховують, і треба тільки, щоб упав терористичний режим, як за Винниченка не один із дослідників візьметься. Вірив у це й покійний письменник, бо писав у своєму “Заповіті борцям за визволення”, що там “безупинно по всіх каторгах. . . у всіх душах мовчки й грізно лунає та сама всебічно-визвольна “Ще не вмерла Україна, і слава, і воля” . . .

Петро ВОЛИНЯК

Святкування сорокліття Національної Революції

У попередньому числі були інформації про бандерівську зустріч з нагоди 40-ліття революції в Україні. Там же повідомлялось і про наступну таку зустріч українців Канади та США, яка відбулась 3 і 4 серпня у Торонті і на православному осередку "Київ" під Торонтом.

Зустріч почалася фактично 2-го серпня, коли представники всіх партій (за винятком мельниківців, бандерівців, гетьманців та комуністів)

Зустрічали екзильного президента України.

Уже вечоріло, коли на двірці в Торонті зібралось коло ста осіб, щоб зустріти президента С. Витвицького. Були тут представники різних партій та організацій, які входять у Національну Раду, а найбільше членів УРДП, яких прийшло кілька десятків, у тім числі й члени ЦК та краєвого комітету. З інших партій були чисельно представлені УНДС, УНДО, соціялісти. Були також представлені безпартійні організації: СУЖЕРО, ОДУМ, Народній Дім, православні громади та інші.

Президента зустріли коло вагону голова ділового комітету зустрічі А. Шидогуб, митрофорний протоієрей П. Самець та протоієрей Д. Фотій, у супроводі яких президент і вийшов на площу перед двірцем.

На площі, перед людьми, президента привітав від імені громадянства заступник голови ділового комітету, голова гол. управи ОДУМ-у Канади В. Вакуловський. Спостерігаю це все й тішусь: а все таки мої центровики — порядні й політично вироблені люди: найменше спекулюють на соборності та зменшенні провінційних та релігійних антагонізмів, а найбільше в цьому напрямку працюють. Справді: президент — католик, а зустрічають його православні священики, президент — галичанин, а вітають його переважно центровики...

А чому б то бандерівцям і мельниківцям не взяти з нас прикладу? Чому б їм не подумати, що спекуляція соборністю — ніяка соборність, а тільки спекуляція?..

Президент обійшов усіх присутніх і привітався з кожним особисто. Голова ділового комітету представив йому кожного з присутніх. Квітів не було, що викликало нарікання полохливих і непевних у собі і в своїй гідності. Звичайно, що могли б бути й квіти, могли б бути й промови, могли б бути і хліб-сіль, могла бути й оркестра з п'ятдесятьма барабанами та п'ятьма свистілками... Все могло б бути! Але за два дні перед зустріччю телефонує до мене один з членів комітету:

— Пане Волиняк, ми думаємо, зустрічати президента без квітів, як ви думаєте: чи так годиться?

— А чому ж би й ні? Квіти гарна й приємна річ, але людське серце та розум вартісніші за квіти.

І ми відкинули бутафорію, а вітали найвищого нашого достойника на еміґрації серцем і розумом. І — вірю! — це було добре і гарно.

На другий день, у суботу, о десятій ранку в одній із заль православної громади відбулася

Міжпартійна нарада з президентом

На цій нараді були присутні керівники політичних партій, які входять у Національну Раду: УРДП, УНДС, УНДО та соціялістів, а також представників часописів: "Український Голос" (позапартійний тижневик), "Мета" (центральний орган УНДС), "Українські Вісті" (центральний орган УРДП), "Український Прометей" (незалежний, політичного напрямку — УРДП), "Молода Україна" (центральний орган ОДУМ-у, позапартійний), "Нові Дні" (позапартійний).

Екзильний президент України,
д-р Степан Витвицький, промовляє на зустрічі.

Разом було коло 40 осіб, у тім числі провідний актив партій і якась частина безпартійних. Керував нарадою Ол. Сосна, голова гол. управи СУЖЕРО.

Президент С. Витвицький зробив інформацію про сучасний стан в Україні, про стан на еміграції та наші завдання. Відзначив при цьому великий успіх останньої сесії УНРади, збільшення активности партій, які входять у неї, а головне активнішу моральну та матеріяльну підтримку УНРади безпартійними.

Все це викликане виходом з УНРади мельниківців: намагання підірвати державний центр УНР з середини викликало активність громадянства, а вихід опозиції улегшив працю і поліпшив взаємини в УНРаді та Виконному органі. Я не можу переказати змісту промови президента і дискусій ("Нові Дні" — універсальний журнал, а не політичний орган), але скажу, що президент виявив себе ще раз досконалим політичним діячем, винятково добре поінформованим про стан в Україні, виявив розуміння та завдання еміграції, як не рішального, а **доповнюючого чинника** у всенаціональній боротьбі за визволення. Коли виникло намагання деяких осіб скерувати дискусію в іший бік, коли виявлено тенденцію перебільшити ролю еміграції, то президент (у заключному слові) так логічно і з таким темпераментом відбив ці помилкові настанови, що його слова вкрились гарячими оплесками.

Запевняю читачів нашого журналу, що президент С. Витвицький — людина дуже діюча, розумна, тактовна. Партії, які творять УНРаду, обираючи д-ра С. Витвицького на президента, виявили максимум розуму і політичної розсудливости.

По нараді з президентом розмовляють учасники наради. Один з керівників УРДП, жартуючи, каже:

— Пане президенте, ми тут вирішили виписати вам квиток почесного члена УРДП!

Цей жарт викликає веселий сміх президента:

— Як тільки перестану бути президентом, то я до вас негайно зголошуся!

Та буде дуже добре, як С. Витвицький лишиться президентом і надалі...

Ми вже привикли, що на таких нарадах відсутні бандерівці та українські комуністи, але як шкода, що на них **уже** відсутні і представники ОУНс та **ще** відсутні представники УГВР: для нашого визволення це був би поважний набуток, а для цих партій — була б гарантія перед їх самозасиханням та самоліквідацією.

Думаю, що це не тільки мій жаль, не тільки жаль учасників цієї наради, а й величезної більшости нашої еміграції.

І з цим жалем — все ж таки між мельниківцями і "двійкарями" є багато розумних і відданих ідеї визволення людей, то чому б їм не тягнути "в один гуж"? — я поїхав на

Великий баль у Палас Пір на озері Онтаріо

Заля Палас Пір найбільше надається для цього. Скільки було учасників балю? Каса виказала коло тисячі людей. Не погано, правда? А коли я до цього додам, що публіка була здебільша культурна, добре вихована, то кожен читач наш пошкодує, що він там не був.

Це не слова тільки — це правда. Один з наших читачів, — колишній видавець і редактор, — що приїхав з Вінніпеґу, сказав мені:

— Я захоплений! Стільки людей, стільки молоді, так добре всі одягнені, чудово поводяться і — уявіть собі! — я не почув за весь вечір жодного слова чужою мовою! У нас, у Вінніпезі, на забавах здебільша чуєш англійську мову...

— Бо у вас, — гордо відповів я, на забави ходять не люди, а мужики, не українці, а "презренні малороси", яким усе своє погане, які не шанують ні себе, ні свого батька-матері...

А коли по закінченні балю до упорядників підійшла поліція й адміністрація Палас Пір і також висловили своє захоплення якістю наших людей та їх зразковою культурною поведінкою, то моя гордість за наших людей подвоїлась.

Вітав гостей від імені організаторів зустрічі редактор "Молодої України" Б. Олександрів.

Хто був на балю? Багато з Торонта, але чимало з Монтреалю, з різних міст Онтаріо, з Форт Вілліяму, Вінніпеґу, а з США — з Рочестеру, Баффало, Нью-Йорку, Чікаго, Філаделфії та з інших міст. Міннеаполіс представляли цього року лише д-р М. Менжега та д-р А. Лисий.

Розледачів Міннеаполіс, — тільки дві особи приїхали, вірніш прилетіли літаком. А мені й шкода, бо хоч завдяки кільком нашим читачам з Чікаго, зокрема Д. Завертайлові, якого я вперше побачив на балю, Чікаго має найбільше читачів нашого журналу, а все таки Міннеаполіс і Сан Пол ще й досі стоять у моїй уяві як найбільша твердиня "Нових Днів" у США, у якій багато не тільки читачів, а й авторів наших, у якій, мені здається, найсимпатичніші (хоч як вони мене скублуть!) люди на весь світ...

Звичайно, Микола Маркович їх усіх замінити мені не міг, хоч який він симпатичний не є.

До речі, Микола Маркович Менжега цього року зробив мені велику неприємність: не привіз з собою своєї милої Оксанки та своїх батьків.

Справжньою подією була присутність на балю артистів Віри і Ростислава Василенків, які тільки но добу перед тим приїхали з Австралії до Торонта. Пані Віра не танцювала, а плавала (і де та сила в неї бралася!), окрилена зустріччю з своїми братами, які спеціяльно приїхали з Чікаго. Ну, а Ростислав Миколаєвич так той відразу почав ставати "мені на пальці". Справа в тім, що в мене гостювали тоді Ніла та Михайло Ґави з Форт Вілліяму. Пригадуєш собі, читачу, оту "довгеньку та струнку" Нілу, яка зустрічала мене на станції у Форт Вілліямі? Так ото вона й була... Отож, Ростислав Миколаєвич сют-тут та й підскочить до мене, вирве в мене

цю божественно-милу Нілу та й кружляє собі з нею. І якби він був не таким довгожданим гостем, то вже я про нього щось таки написав би. . .

Гарно. Добре. Приємно. Бо це все — наші люди, наша кров; бо це все ті, які, хоч і "ворогують", а один одного люблять і один до другого тягнуться; бо це все ті, що не забувають України і її народу поневоленого.

І коли я в товаристві отієї самої хорошої Ніли обходжу всю залю, то мені милі й приємні не тільки її чоловік, Тетянка Прушинська, М. Менжега з Міннеаполісу, проф. А. Степовий з Монтреалю, редактор Маляр з Детройту, Віра та Ростислав Василенки з... вибачайте, австралійці — з Торонта! — Михайло Ситник з Баффало, А. Галан з Рочестеру, М. Воскобійник з дружиною з Філаделфії, О. Навроцький з Вінніпеґу, Юрій Головко з дружиною з Торонта — ні, мені миле й дороге кожне обличчя представника нашого великого й хорошого народу, мені мила та люба кожна наша людина, яка ще не втратила людської і національної гідности та чести.

І як мені шкода тебе, читачу й читачко, що ви не були того вечора разом з нами! "Не хлібом одним людина сита буде. . . " Ну, а ковтаючи живцем доляри, також з голоду вмерти можна. . . І багато з нас уже вмерли, а чимало лежить уже опухлих і отот сконають! Царство ж їм небесне, бідолашним!

Ну, а на другий день, у неділю рано-вранці

Задзвонили дзвони в "Києві". . .

Архиєпископа Торонта і Східньої Канади, Високопреосвященнішого Михаїла, та численне духовенство вітали представники СУЖЕРО й народ хлібом-сіллю ще при вході на площу. Хліб-сіль владиці подав наш співробітник Павло Степ.

Літургію відправили під відкритим небом, бо наша церковця на фармі "Київ", звичайно, не могла б умістити й сотої частини вірних. Гарно співав катедральний хор під управою Юрія Головка. Владика сказав проповідь і благословив вірних.

На Літургії були присутні президент С. Витвицький, генерал М. Садовський та багато інших визначних гостей.

На жаль, не міг приїхати Митрополит Вінніпеґу і всієї Канади, Високопреосвященніший Іларіон, бо зустріч була (з технічних причин) перенесена з 1 липня на 4 серпня, а в цей день наш Владика дав слово посвятити новозбудовану велику церкву в Альберті, тому він доручив архиєпископові Михаїлові заступати себе на нашій зустрічі.

Багато читачів наших домагаються від мене статтей про церковну єдність і т. д. Я уникаю цих тем у журналі — це не поможе. Знаєте, чого у нас, у Канаді, одна православна українська церква? Бо наші владики і все духовенство — розумні, культурні, вони завжди з народом, вони дбають не про себе, а про вірних і церкву, вони не гордують народом, не лінуються. Оце і все. Учіться у нас, у канадців. Я, наприклад, гордий за свою церкву і за своїх владик: вони завжди з нами, з людьми.

Найприкріше мені було те, що з американської нашої церкви ніхто з владик не приїхав, хоч кликали їх ми, канадці, кликали їх і їх же вірні, яких було на зустрічі дуже багато. Що це? Легковаження людьми? Погорда ними? Чи, боронь, Боже, лінивство? Ми ж їх кликали помолитись за визволення нашого народу з-під окупації безбожної Москви! Три єпископи і один митрополит, невже жоден з них не міг урвати два дні часу?

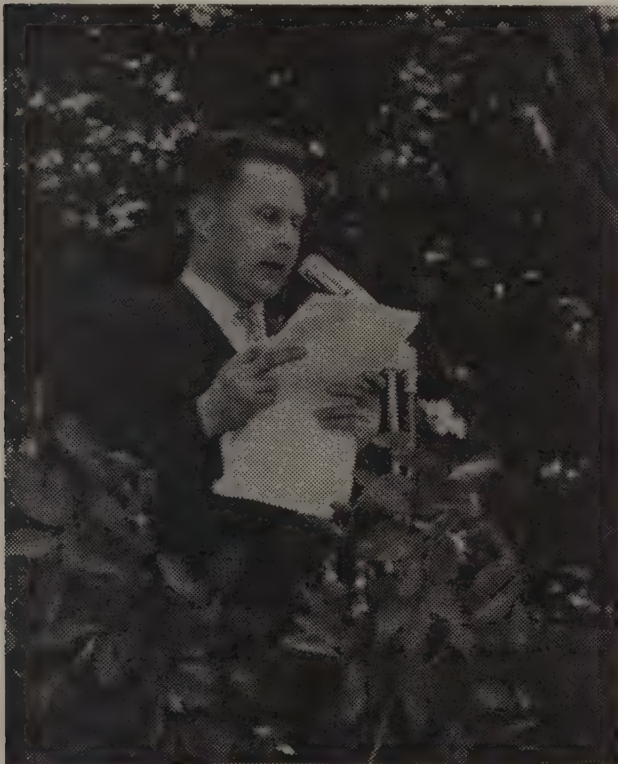
Чи можна так писати? Я думаю, що навіть треба,

Архиєпископ Торонта і Східньої Канади, Високопреосвященніший Михаїл, після привітання хлібом-сіллю в супроводі духовенства й народу входить на фарму "Київ". Фото: П. Шкурка.

бо що правда, то не гріх. А погорда людьми і лінивство, завжди були гріхом.

Цікаве явище: вірні з двох церков зійшлися разом і — уявіть собі! — не покусались, а владики вирішили, що їм сходитись не личить. Особливий жаль я маю до архиєпископа Геннадія, бо це колиш-

Голова ОУРДП США, Михайло Воскобійник, промовляє на зустрічі.

ній мій єпископ (Дніпропетровський та Запорізький) і нам за Вас, Високопреосвященніший Владико, не раз доводилось підставляти свої голови, ризикуючи згинути в катівні Ґестапо. Вас запрошував голова ділового комітету, А. Шидогуб, особисто, а Ви, замість приїхати, ще й говорили з ним про зовсім сторонні речі, користаючи з його молодости...

А пригадуєте, Дорогий Владико, як колись Ви йшли коло двох кілометрів із станції Нікополь до Преображенського собору в Нікополі ж. Ви цих два кілометри пройшли по квітах тоді. І я Вам квіти кидав, і я плакав від радости з тисячами інших нікопольчан, що ми, врешті, знову маємо свою церкву і своїх владик. Боюсь, що ні в Дніпропетровську, ні в Запоріжжі, ні в Нікополі, як доведеться нам вернутись, квітами більше по два кілометри дороги Вам не встелятимемо.

Та ми люди не горді. І не злопам'ятні. Тому на другий раз уже я сам поїду до Чікаґо запрошувати Вас, дорогий наш Владико...

СУЖЕРО, Добрус та ОДУМ Канади і США завжди будуть вдячні митрополитові Іларіонові та архиєпископові Михаїлові за їх людяне та щире ставлення до наших людей. А людей же цих багато. І дуже вони добрі. До пори, звичайно: поки терпець увірветься... А до владик США він уже починає рватись.

По закінченні св. Літургії була перерва на обід, після неї почалась

Офіційна частина зустрічі,

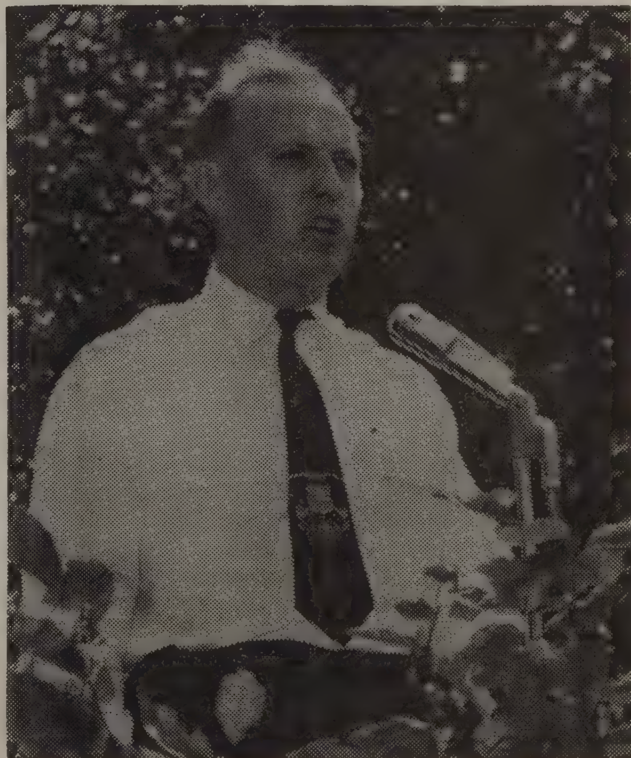
яку відкрив голова ділового комітету А. Шидогуб. Перше слово він дав президентові С. Витвицькому, який говорив про стан в Україні напочатку Національної Революції 1917-1921 рр., про працю УН-Ради. Президент гостро засудив ті політичні організації, які намагаються замінити Державний Центр своїми партіями, які підривають єдність визвольного фронту. Його доповідь тисячні маси народу часто переривали рясними оплесками.

Після президента вітав учасників зустрічі посол до федерального парляменту Артур Малоні, промова якого весь час переривалась оплесками, а кінцеві гасла, виголошені українською мовою, тонули в оплесках.

Міністер праці М. Старчевський, який обіцяв прибути на зустріч, був занятий невідкладними справами в міністерстві і прибути не зміг. Гостей від провінційного уряду і міста комітет чогось не запросив.

Основну доповідь виголосив М. Воскобійник, а співдоповідь (про стан молоді в Україні) — Є. Федоренко, голова ЦК ОДУМ-у, з Нью-Йорку. Не перекажу доповідей (нема місця), але вони кардинально різнились від доповідей на бандерівській зустрічі: вони були пов'язані з сьогоднішнім і завтрішнім днем, з усією Україною, а не з якоюсь одною партією.

З привітами виступили ще: голова Світової феде-

Секретар Ліги співпраці поневолених Москвою народів, майор Якубець, вітає українців з нагоди сороκліття Національної Революції.

рації репресованих більшовиками С. Підгайний (на жаль, чогось говорив тільки про козаків), майор Якубець, який виступав від Ліґи співпраці поневолених Москвою народів. Між іншим, п. Якубець є секретарем цієї Ліґи. У Лізі об'єднано 17 народів, 17 прапорів яких, у т. ч. і український, маяли перед трибуною. Представники більшости цих народів були на зустрічі.

Від Білоруського Об'єднання вітав редактор Хмара, а від господарів дякували всім за участь голова Гол. Управи СУЖЕРО Ол. Сосна, а від Гол. Управи ОДУМ-у — В. Вакуловський.

Негайно по закінченні офіційної частини почався

Концерт

У концерті взяли участь досить відомі артистичні сили Торонта. Незважаючи на це, я з концерту невдоволений. Знаю, що наживу ворогів, але таки скажу те, що думаю.

Перш за все мені не подобається репертуар: за винятком "Цехмістера Купер'яна" Мейтуса (вик. Г. Ярошевича), усі твори — співані й переспівані без числа й ліку. Артистам заплачено і вони мусіли б подбати про щось свіже.

Не думаю також, що личило відкривати концерт такій молодій співачці, як Люба Ганущак. Люба Ганущак — дуже мила дівчина і має дуже приємний голосок, але я б ніколи не дозволив їй відкривати концерт. Панна Люба навряд чи запідозрить мене в якомусь упередженні: здається. я колись вперше вивів її "на широку публіку" (святкування дня соборности в УНО, за що я добре "випив" навіть від своїх колеґ з КУК-у). Але відкривати їй такий відповідальний концерт, та ще такими переспіваними, хоч і дуже гарними, піснями, як "Соловейко" Заремби, та "Гандзя", навряд чи годиться.

Другим виступив Гр. Ярошевич, артист з досвідом та школою і добрим репертуаром, але він чогось почав з куплетів Торреадора ("Кармен", Бізе), потім виконав "Цехмістера Купер'яна" Мейтуса, і "Удовицю я любив" з усіма голосовими й мімічними "присмаками".

Я далекий від думки, що 40-ліття Нац. Революції в Україні треба відзначати трауром і панахидами. Навпаки, я був одним з тих, що висловлювався проти панахиди, а за молебінь вдячности. Але ще раз: починати концерт куплетами Терреадора і "Удовицю я любив" — означає таки легковаження святом. Це тим більше прикро, що комітет зустрічі поставився до Гр. Ярошевича з найбільшою довірою, доручив йому укладати програму концерту, яку Гр. Ярошевич показав комітетові аж... за дві години перед концертом.

Після Ярошевича співала Галина Тимочко-Колодуб з Баффало, США. Хоч у червневому числі я писав, що було б дуже добре, якби вона виступила в Торонті ще раз, я з її виступу також невдоволений: у якому законі написано, що Г. Тимочко-Колодуб існує на світі тільки для того, щоб наслідувати О. Петрусенко? Хто сказав, що співачка з солідними голосовими даними має бути тільки епігоном? Хто й коли на "подражанії" зробив кар'єру? І, врешті, чому Г. Т.-Колодуб знехтувала бодай мною: я ще в рецензії на концерт на з'їзді мистців виразно домагався від наших артистів оновлення і поповнення репертуару, бо не можемо ж ми 20-30 років підряд слухати "Чом, чом не прийшов" та "І спать мені не хочеться" — приїсться ж колись!

Микола Маркович Менжега — "гуртовий покупець" — він закупив усі троянди, почепив цілий кошик їх на шию одного з американських гостей, а сам скромно примостився між чудовими голівками Оленки Світайло (визирає з-за пишних кучерів одумівки, що продала троянди) та Віри Бобовської (праворуч). Найбільше клопоту з цим усім мав я: "Ви, Петре Кузьмовичу, — каже Микола, — найкраще знаєте, хто цих троянд вартий. . ." Найбільше й найкращих одержала Тетянка (перша зліва), бо так (цсс. . . щоб ніхто ж не знав!) захотів сам Микола, і Ніла (третя зліва), бо так (Ого-го! Щоб знали всі!), захотів я. Ну, а сотню інших я роздав усім гарним дівчатам і жінкам, замовляючи кожній по Отченашу за здоров'я і успіхи Миколи Марковича. Заробив щось і я: пані Головко припечатала (фарбовані ж!) свої чудові губки на моїй неповторній лисині. . . Фото: М. Ґава.

Нічого нового не дала і М. Левицька — Артемовський і Шуберт теж чуті вже давно. Теж і молода та дуже надійна С. Сахно не порадувала нічим оригінальним. Щодо справді обдарованої Соні Сахно, то був би дуже втішений, як вона зрозуміє, що на творах Барнича та С. Гуміліловича теж ще ніхто кар'єри не зробив...

У відділі одумівської самодіяльности виступали М. Сеник, М. Латишко, п. Скірко (спів), діти Ніна Буцька і Ліда Філенко та Іван Федоришин (танці).

Щасливим винятком був виступ Ростислава Миколаєвича Василенка, що пару днів перед цим приїхав з Австралії, який на запрошення комітету прочитав власний монтаж (за мотивами М. Бажана) "Петлюрівські дні" — твір справді мистецький, справді патріотичний і справді надавався на цей урочистий день. Ростислав Василенко — блиску-

чий майстер слова, але поруч з цим він і майстер міміки та жесту. Відкрита сцена та сильний вітер у лице артистові і мікрофон зменшили бодай наполовину вплив на слухача його виняткової майстерности, але на 20 хвилин площа завмерла, щоб потім вибухнути оваційними оплесками. Уже цим першим важким (несприятливі сценічні умови) виступом Р. Василенко завоював собі серця слухачів. 20 хвилин пролетіли, як один мент, на обличчях багатьох слухачів були сльози. Приходиться дивуватись, що відповідальний за укладання програми Гр. Ярошевич випустив його четвертим — навіть і тема не помогла тут.

Ростислава Василенка вітаємо з прибуттям у Торонто, бажаємо творчих успіхів і чекаємо його власних концертів! А комітетові зустрічі дякуємо за те, що дав нам змогу послухати талановитого артиста.

— Ну, — скажуть артисти, — і чого від нас хоче той богоприємний Волиняк?

Я вже казав не раз: праці, дерзання, пошани до слухача, себто не годувати його 20-30 років підряд однією стравою. І ще одне: намагатись виправдати довіру осіб чи установ, які їм щось доручають. Про це я не раз писав у "Н. Д." А в данім випадку я говорю щиро те, що думаю, не тільки тому, що це моя редакторська засада, а ще й тому, що я у якійсь мірі (хоч морально, якщо не юридично) відповідаю за зустріч. То чи варто на мене гніватись? Я ж не маю сумніву, що всі, згадані тут, артисти можуть, при бажанні, зробити справжню приємність слухачам. І вони її зроблять наступного разу.

Відповідальним за концерт ще додам: п'ять сопранів і один бас-баритон — піснувате й нуднувате сполучення: рахуйтесь з слухачами в майбутньому хоч. Та й артисти на цьому тратять.

Та й якої ж ви рецензії хотіли на твори тисячі разів співані і тисячі разів описані? Невже ж ви повірили б, коли б я написав:

— Ах, ах! Як було чудово! Як неповторно! Люба Ганущак трохи не дорівнялась Зої Гайдай чи М. Литвиненко-Вольгемут, а Г. Т.-Колодуб перевищила О. Петрусенко!

А такі рецензії, на превеликий жаль, у нас пишуть. На шкоду артистам і слухачам, звичайно. Ще й нашій культурі. У "Н. Днях" того не буде.

Та щоб не нажити аж занадто багато ворогів, зроблю краще

Висновки

У зустрічі взяло участь понад три тисячі осіб (було коло 800 авт і 4 автобуси). Зустріч можна вважати успішною, хоч комітет передбачав найменше 5 тисяч учасників. Чому було зменшення? Зустріч намічено було на 1-2 липня, а потім перенесено на 3-4 серпня (не було вільної площі на той день), а багато людей, що заплянували відпустки свої на початок липня, не змогли приїхати в серпні. "Лонг вікенд" напочатку серпня був тільки в Канаді, а в США третього дня відпочинку не було. Це стримало багато імовірних учасників зустрічі з дальших міст США.

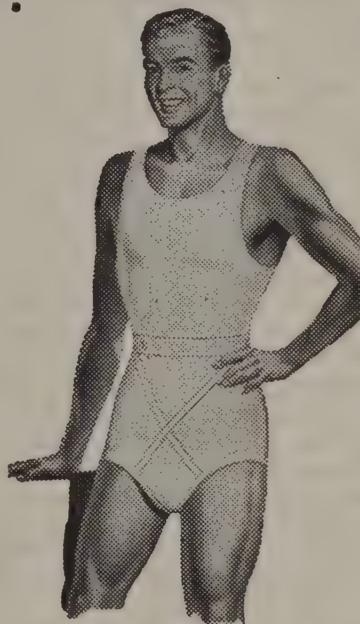
У той самий день відбувалась велика пластова зустріч (недалеко Торонта), яка відтягнула чимало людей.

Та все таки понад 4 тисячі людей (без перебільшення пропаґандивного), які були на зустрічі (разом з балем) — це осяг.

Чи були хиби в організації? Так. І дуже багато. Наприклад, не зовсім вдалий концерт, не заграли чомусь ані канадського ані українського гимнів і т. д. Та недоліки не перевищували осягів: організація всієї справи була добра. Найбільше прислужились цьому невтомні працівники: А. Шидогуб — голова комітету, та В. Вакуловський — його заступник. Активну допомогу в організації зробили відділи СУЖЕРО з Лондону, Ошави та Сан Кетеринс.

Один з наших читачів сказав мені: нашим людям уже надоїло ховатись один від одного та від світу, то вони вже починають рухатись.

Якби ж його слова та Богові в ухо!

Дмитро ЧУБ

З АВСТРАЛІЇ ДО ТОРОНТА

12 липня з Австралії виїхали до Канади на пароплаві "Оронсай" артист Ростислав Василенко з дружиною Вірою.

Українці, що живуть в Австралії, щоразу з деяким почуттям жалю випроваджають своїх земляків, що раз-у-раз від'їжджають до США та Канади. Тим то вістку про виїзд нашого артиста багато українців сприйняли з особливим болем. Українська еміґрація в Австралії і так бідна щодо театрального життя, а тут ще одна втрата — виїхав видатний артист, що за сім років своєї невтомної праці здобув собі широку популярність, успіх і безліч прихильників.

Р. Василенко має вже за собою 21 рік сценічної праці. Закінчивши Драматичну студію при Державному Драматичному Академічному театрі ім. Івана Франка в Києві, Р. В. працював у театрах Києва, Полтави, Миколаєва, а з приходом німців організує у м. Василькові український театр клясичного водевілю. Пізніше, по війні, зустрічаємо його вже в Інґольдштадті (Баварія), де він організовує свій театр. Далі працює в театрі В. Блавацького.

Приїхавши в Австралію, Р. В. організовує разом з іншими в Аделаїді Театр Малих Форм, де працює мистецьким керівником протягом п'яти років.

Виступаючи на сцені як в українському репертуарі, так і в західньоевропейському наш артист виявив велику майстерність.

Його постановки "Розгром" і "Морітурі" Ів. Багряного, що вперше було здійснено в Аделаїді, підтвердили, що в особі Р. Василенка ми маємо великого майстра, не тільки артиста, а й режисера.

Його вечори мистецького слова, що відбулися останніми роками в Аделаїді, Мельбурні, Сиднеї та Брізбені, закріпили за ним ще й славу неперевершеного декляматора, що може годинами тримати глядача у великому напруженні.

Останньою імпрезою, у яку артист вклав найбільше праці і яка стала фактично прощальною, був вечір поезії, улаштований Австралійсько-Українською Асоціяцією Південної Австралії. На цьому вечорі, що відбувся в Аделаїді 21 червня, Р. В. виступив з доповіддю англійською мовою на тему "Три генії української поезії". Він же підготував і низку декляматорів австралійців і українців, серед яких взяла участь і дружина артиста — Віра. Вечір пройшов з великим успіхом. Ось його перебіг: на сцену виходять учасники-декляматори, українці й австралійці. Українці в національних строях. У переповненій залі оплески. Вийшовши на сцену, Р. Василенко коротко дає характеристику нашої літератури, зокрема поезії.

Цікава доповідь іноді переривається, і тоді з місця встає декляматор і читає той чи інший вірш, англійською мовою, що ілюструє доповідь. По кожній декламації буря оплесків.

Та ось доповідь доходить до кінця. Тоді встає Віра Василенко і деклямує українською мовою першу строфу "Каменярів", а артист Василенко вже перестає бути доповідачем, а деклямує ту саму строфу англійською мовою і так чергуючись із Вірою Василенко, читають увесь вірш "Каменярі".

Але кінець вечора несподівано перетворюється в прощальний вечір. На сцену виходить президент Асоціяції, говорить теплу і щиру промову і під оплески всіх присутніх передає подружжю Василенків подарунки.

Далі словами, квітами й подарунками вітають українці.

Після цього, під час вечері за столами, чути захоплені відгуки австралійців на адресу української поезії "українська поезія — одна з кращих у світовій літературі", "Ми не знали, що українці такі багаті культурою".

Видно, що ця імпреза всіх захопила і справила велике враження, дарма, що серед публіки знані австралійські критики, журналісти, мистці.

Недарма низка українців, що знають ціну імпрезам, казали, що це один з найкращих вечорів, а дехто просто казав: "Це найкращий вечір в Аделаїді".

Інформуючи про цю подію і висловлюючи найкращі побажання нашому мистцеві, ростиславу Василенкові і пані Вірі, що знана своїми багатьма успіхами на сцені поруч Р. В., сподіваємось, що наші артисти і в Канаді здобудуть не менші успіхи, чого ми від щирого серця їм бажаємо.

ПОМЕР ПРОФ. ЛЮЇДЖІ САЛЬВІНІ

4 червня ц. р. на 46-тому році життя в Римі помер визначний італійський славіст, проф. Люїджі Сальвіні.

Покійний був професором Римського університету і своєю діяльністю дуже сприяв популяризації української культури серед італійців. Вільно читав і добре розумів українською мовою, хоч розмовляти не міг, захоплювався нашою мовою та літературою.

Його перу належить дві антології українських письменників: "Квадро аболє" (1940) та "Іль Альтопіяно деі пасторі" (1949), ряд статтей про Лесю Українку, В. Стефаника, переклади поезій І. Франка, Ол. Олеся, П. Тичини, чимало заміток про українську культуру в італійській енциклопедії та інше.

Проф. Люїджі Сальвіні був надзвичайно щирою та безпосередньою людиною. Дружив з багатьма визначними діячами української культури. Зокрема слід відзначити його довголітню дружбу з колишнім секретарем академіка М. Грушевського — проф. Є. Онацьким.

В особі Люїджі Сальвіні відійшов великий приятель нашого народу, діяльність якого не буде забута в майбутньому.

Редакція

Конкурс на історичну повість

1959 році збігаються дві історичні дати. Одна з них — 250-ліття Полтавського бою (17 червня 1709 р.), що закінчилась перемогою Петра Першого над шведами та українцями. Друга — бій під Конотопом над річкою Соснівкою (8 липня 1659 р.), що скінчився повною поразкою військ московського царя Олексія Михайловича й перемогою українських військ під командою гетьмана Івана Виговського.

250-ліття поразки і 300-ліття перемоги!

Нема сумніву, що про дату Полтавського бою скоро почнуть трубіти росіяни, особливо в окупованій Україні, а за ними, як водиться, подію "поразки" почнуть пережовувати й кола нашої еміґрації. Друга ж дата — буде забута, бо окупантові невигідно про неї говорити, а коли б і довелося її згадувати, то буде зроблено все, щоб фальшиво витлумачити цей радісний для України факт, як це вже не раз робилося, особливо у творах, присвячених 300-літтю "воз'єднання". Для прикладу можна навести хочби п'єсу Любомира Дмитерка "Навіки разом", у якій цілком очорнено світлу постать гетьмана Виговського.

До цієї дати залишається ще два роки, час цілком достатній, щоб наші громадсько-політичні та наукові установи на еміґрації відповідно підготувалися до цих роковин, а не були змушені заговорити аж тоді, коли їх до цього спровокують офіційні окупантські чинники в Україні.

З уваги на це, видавництво "Нові Дні" проголошує

КОНКУРС

На історичну повість на тему Конотопського бою 1659 року.

Умови конкурсу:

1. Ідея твору: Незламна віковічна воля українського народу до самостійного життя у власній державі, відчуття історичної окремішности української нації від свого північного сусіда за доби Руїни.

2. Тло твору: У творі мають бути відтворені політичні, економічні та побутові умови України того часу. Твір має бути не аґітаційно-пропаґандивний, а мусить бути обґрунтований на наукових даних.

3. Розмір твору: Не менше 125 сторінок рукопису, друкованого на стандартного розміру паперу через один інтервал. Рукопис надсилається до видавництва у двох примірниках.

4. Твір підписується гаслом, а прізвище автора надсилається в закритому конверті під тим же гаслом. Конверти з прізвищами розкриє журі конкурсу після призначення нагород.

5. Журі конкурсу буде усталено пізніш і склад його буде оприлюднено в пресі.

6. За кращі твори установлено такі нагороди: 1-ша — 150 дол., 2-га — 100, 3-тя — 75 дол.

Гарантуємо, що всупереч еміґраційній традиції перша нагорода не буде поділена і буде виплачена навіть за умови, що знайдеться хоч один твір, який журі конкурсу вважатиме за можливе друкувати.

7. Останній термін надсилання творів на конкурс — 1 вересня 1958 р.

Твори надсилати на адресу "Нових Днів".

Можливо, що вдасться знайти спонзорів і тоді розмір нагород буде збільшений. Сьогодні ж подаємо мінімальні нагороди, на які спроможне наше видавництво. Будемо вдячні всім часописам, які які передрукують це повідомлення.

В-во "НОВІ ДНІ"

ВІСТІ З УКРАЇНИ

Письменники користають з нагоди ліквідації найлютіших після Сталіна ворогів нашого народу — Л. Кагановича та В. Молотова і викривають ворожу настанову російської окупаційної влади в Україні. "Літературна газета" (Київ, 16 липня ц. р.) подає таке:

Виступаючи в обговоренні постанови пленуму ЦК, письменники О. Корнійчук, М. Рильський, А. Малишко та інші розповіли, що Л. Каганович, перебуваючи в Україні в 1947 році, під виглядом боротьби з націоналізмом обвинувачував багатьох представників української культури, чим заподіяв чимало шкоди.

А. Малишко свідчить, що Л. Каганович, перекрутивши вірша М. Рильського "Я — син країни рад", назвав видатного поета і вченого петлюрівцем, заявив, що М. Рильський оспівує Центральну Раду. Л. Каганович погрожував також Ол. Гончару, Л. Новиченкові, В. Козаченкові та іншим письменникам, намагаючись примусити їх виступати з заявами проти старших їх товаришів, обвинувачувати їх у націоналізмі.

Нема підстави не вірити А. Малишкові: саме руками Л. Кагановича та Б. Молотова Сталін винищував Україну. Л. Каганович та В. Молотов — найогидніші і найжорстокіші пацифікатори України, Дону, Кубані і Півн. Кавказу взагалі. Це їх фах, це їх найбільші заслуги для Росії. Ліквідація цих україножерів має виняткове значення в умовах російського поневолення України. Це можна хіба порівняти з смертю Сталіна. На жаль, наша еміґраційна преса (навіть і грамотна досить у цих справах її частина) так захоплена лайкою Хрущова, що ця лайка видається жалем за ліквідацію цих найбільших після Сталіна потвор.

Звичайно, що нема підстави захоплюватись М. Хрущовим, нема підстави й вірити йому. А все ж треба аналізувати стан в СРСР, треба вміти бачити зміни і намагатись ставити прогнози: без об'єктивної аналізи стану в Україні і без уміння передбачити події — неможлива революційна боротьба за визволення з-під російської окупації. Огульною ж лайкою — "всі вони падлюки!" — нічого не поясниш, а тимбільше нічого не передбачиш. А коли не буде правильного пояснення й передбачень, то значить, що з цього скористають ті ж падлюки, а не визвольна справа.

Звичайно, що М. Бажан, П. Тичина, М. Рильський, Л. Новиченко та інші — найогидніші блюдолизи, наймерзеніші вислужники, які втратили людський образ навіть. А все ж таки треба бачити різницю між ними і Л. Кагановичем та В. Молотовим: не всі мають сміливість умерти за свій народ. Та й чи смерть усіх була б корисною?..

▲ Шостий монумент Т. Шевченкові установлено в Україні в с. Шевченкове (колишня Кирилівка) після Харківського (1935), Київського (1939), на могилі біля Канева (1939), у Дніпропетровську (1951) та в м. Стрию (1955).

▲ Українська громадськість відзначила 75-ліття з дня народження відомого композитора Кирила Григоровича Стеценка (1882-1922).

▲ У Полтаві померла на 71-ому році дочка відомого російського письменника, українця Вол. Короленка, Софія Володимирівна, яка була директором Короленківського музею в Полтаві.

Як відомо, Вол. Короленко, незважаючи на свій винятковий гуманізм, української революції не сприйняв і до наших визвольних змагань поставився вороже, чим заслужив чималих почестей від окупантів, хоч його творчість ідеологічно цілком ворожа більшовизмові.

РЕЦЕНЗІЇ:

О. Прот. П. Білон. "Спогади". Частина друга. Видавництво "До Світла", Пітсбург. Стор. 135, ціна 1.00 дол.

У "Нових Днях" вже була рецензія на І. частину "Спогадів" о. прот. П. Білоня, чи не найцікавіше видання з нашої мемуаристики за останні роки.

Розглядувана II. част. "Спогадів" містить такі розділи: 1) Передмова. 2) Приїзд до Америки. Архиепископ Іван. Батлер, Па, о. Г. Климович. Від'їзд до Канади. 3) Канада. Форт Вілліям, Онт. Праця в парафії та в "Просвіті", Конференція духівництва. 4) Союз українських воєнних інвалідів на еміграції. Союз українського студентства. Ген. О. Удовиченко. Бібліотека ім. С. Петлюри в Парижі. Ген. М. Садовський. Д-р Харитя Кононенко. Проф. В. О. Біднов. Гр.-кат. священник П. Божик. 5) Візитація Архиеп. Івана. Рідна Школа при "Просвіті". Від'їзд до Гамільтону. 6) Гамільтон, Ватерфорд, Ошава, Торонто, Віндзор. Т. Гуменюк. Канадійське сектанство. П. Крат. Едмонтон. П. Лазарович. 7) Форт Вілліям. Культурно-освітня праця в ньому. Листи й газети з Києва. Відчит. 8) Арх. Іван. Адміністратор о. С. В. Савчук. о. В. Кудрик. Мирослав Стечишин. В. Свистун. 9) Василь Королев-Старий. Греки. Від'їзд до Америки. 10) Відродження Української Греко-Православної Церкви в Канаді. Додано також відгуки на "Спогади" перша частина.

"Спогади" охоплюють час з 1924 до 1930 р. і присвячені, головне, опису життя деяких українських громад у Канаді та їх православного священства. Однак, знаходимо тут багато також цікавих відомостей і про наших визначних діячів цього періоду.

Написані цікаво й щиро, "Спогади" читаються з захопленням, як прекрасний літературний твір. Багато сумного, багато болючого довелося пережити авторові, а втім пише він спокійно, обєктивно подаючи багато цінного матеріялу, такого потрібного й сучасникам, і майбутнім історикам.

У передмові Автор пише: "... героєм моїх спогадів була й є Правда, та Правда, що про неї Ездра писав понад двадцять три століття тому на березі Вавилона: "Правда триває й завжди вона міцна, вона живе й завойовує вічно".

Ця шляхетна Прада почувається в "Спогадах", цікавих не самим канадцям, не самим православним, але кожному українцеві, хто шанує й хоче знати правду.

Отож, сміло рекомендуємо цю книжку нашим читачам, бо вона, безперечно, посідає одне з найпочесніших місць серед наших еміграційних видань.

Видано "Спогади" на прекрасному крейдяному папері, мають 24 ілюстрації. Ціна, як на таке видання, мала — 1. дол.

П. Подільський

НАШЕ ЛИСТУВАННЯ

(Продовження з 2-ої стор. обкладинки)

з того собі клопоту не робить. Але ті, кому належить знати мову, мусять уперто працювати.

Одним з перших у тому був Р. Василенко. Спершу вивчив англійську мову для вжитку. Потім на протязі кількох років вивчав "терапію" мови. Його виступи на сцені на вечорах Австралійсько-Українського Т-ва, австралійці високо цінили.

Отже, поїхали. Сьогодні випроваджали. Прощалися на кораблі. Я з ранку мала клопіт: вийшла в садок — з квітами ж треба артистів випроваджати — а мої фіялочки всі вкриті інеєм. Це вперше я бачила в Аделаїді справжній густий іней. А що ж я пані Вірі понесу? На щастя у затишку під парканом знайшла досить нарцизів. Далі відшукала квіти — укинути в океан, нехай пливуть до української землі...

Для того зриваю всі свої ромени й маки. Цілий оберемок. Тепер ще трохи такого, щоб до Торонта довезли. Не тільки ж у Качуровського в Арґентині є квіти, що "зберігають аромат віками", тут маємо, теж. Але палісандрам цвісти не сезон. Сьогодні зірвала такі, що без води залишаються свіжі місяцями. Як не довезуть Вам тих квітів, то вже нарікайте на пані Віру — десь розгубила в дорозі. Та гарна пані везе до Вас не лише квіти, тут їй багато доручень дано.

За два дні перед виїздом Василенки об'їжджали знайомих з прощальними візитами. Для декого це була неждана новина.

— Їдете? Куди? В Канаду? На якому кораблі, на "Оріоні"?

— На "Оронсаї".

— А то ще що за сузір'я?

Такого сузір'я ніхто не знає. А хотілося б угадати, чи щасливо поведеться їм у Канаді. Де той Криволап? Вже давно "Всесвіту" не приносить. Наші пані вже звикли за допомогою "Всесвіту" угадувати майбутнє. Треба тільки знати, хто під яким "знаком" народився.

Але, мушу признатися, та прощальна неділя проходила під "знаком"... Волиняка — їдуть же в Торонто! То кожен і передавав щось Волинякові. Хто привітання, хто запрошення у гостину, хто якісь побажання. І що виявилося? Кожен уявляє Волиняка по "своєму образу й подобію". Запеклий мисливець гаряче намовляє пана Ростислава:

— Та скажіть Петрові Кузьмовичу нехай приїде до нас. Скажіть — тут зайців, качок, кенґур!.. Скажіть, ми тут чекаємо. Він же добрий мисливець.

А одна поетка не вірить, щоб редактор віршів не писав... Та то вже дрібниці. Цього листа пишу з метою попередити Вас про приїзд наших аделаїдських земляків і з проханням прийняти їх дружньо й тепло.

Отже, ще раз — коли вже зробили нам кривду, виманивши людей, то прийміть же їх щиро й сердечно, будьте їм опорою й захистом.

Не гнівайтеся за нарікання.

З пошаною

Г. Ч.

Квіти пані Віра мусіла вкинути в океан. Думаю, що вони вже десь під Одесою... А "те друге" теж не передала, але обіцяла передати. І я вірю, що зробить: вона порядного тата й мами донька і за нею, як за Богом молитва — нічого не пропаде...

Я ж — дякую і віддаю "те друге" з відсотками...

Легко Вам було написати: "уявляють Волиняка по "свому образу і подобію..." А я від цього просто охолов, бо в уяві мельниківців і гетьманців я виглядаю темним і непросвіщенним, як чіп від порожньої бочки з мазуту ("Новий Шлях" і "Батьківщина"), а в уяві бандерівців я ґанґстер ("Шлях Перемоги"), безбожник і п'яниця ('Гомін України').

Не завжди вигідно, щоб тебе уявляли "по своєму образу і подобію"...

П. Волиняк

Вш. п. М. Поспіло, Англія, і всім іншим читачам, що запитують про долю сина покійного Аркадія Любченка.

За тиждень по смерти А. Любченка хлопчика забрала його мати. Дальша доля його (та й її) невідома. Про перебування їх на еміграції ми відомостей не маємо.

ДОПОМОГА Д. ЗАВЕРТАЙЛА З ЧІКАҐО

Недавно ми одержали ніяк несподіваного листа від Українського Робітничого Союзу, якого підписав головний секретар п. Теодор Миник. Лист цей починається такими словами:

"Згідно з проханням члена нашої організації п. Д. Завертайла з Чікаґо, оцим повідомляється Вас, що Виконавчий Комітет У. Р. Союзу на свойому звичайному засіданні вирішив дати і прохати вас помістити у Вашому журналі "Нові Дні" оголошення нашого Союзу... "

Такий лист був мені справжньою несподіванкою: про якісь прохання чи домагання п. Д. Завертайла до УРСоюзу я не знав і такого листа від п. Т. Миника сподіватися я, звичайно, не міг. Оголошення лише на чверть сторінки з невеличкою оплатою і всього на 6 місяців, а все таки це велика моральна й матеріяльна допомога та приклад для багатьох інших читачів, як можна і треба допомагати журналові: всі ви купуєте десь харчі, меблі, одяг і всякі інші потрібні речі. Кожен з читачів може домагатись від особи чи фірми, якій він дає чимало заробити, щоб вони дали своє оголошення в журнал чи бодай передплатили його: вони на вас заробляють і вони не посміють вам відмовити! А я певен, що майже ніхто з читачів не поцікавився навіть запитати у власника крамниці, якому він віддає більшу половину свого заробітку, чи він передплачує своїм дітям бодай журнал "Соняшник".

Навряд чи подумали наші читачі й над тим, чого це в "Н. Д." нема оголошень тих українських фірм, які дуже щедро підтримують пресу своєї партії чи церкви, хоч говорять про "соборність" і про свій "безпартійний бизнес". І тут мені приходиться ще раз сказати: горе безпартійному і безпарафіяльному виданні!

Сердечно дякую УНСоюзові і п. Д. Завертайлові, який допоміг "Новим Дням" і одноразово УРСоюзові, бо дуже велика кількість наших читачів є членами УРСоюзу і таке оголошення викличе в них симпатію й довіру до своєї організації і, можливо, справді допоможе збільшенню її членства з числа читачів журналу.

П. Волиняк

НОВІ УМОВИ ПЕРЕДПЛАТИ "НОВИХ ДНІВ"

Моя видавнича засада — дати найліпше видання за найнижчу ціну. Дуже сумніваюсь, що мені вдалося зробити найліпше видання, але певен, що "Нові Дні" сьогодні — найдешевше видання. Усі наші часописи (та й англомовні також) уже кілька разів піднімали свою ціну. Я ж за майже вісім років існування журналу ціни ще не підніс ні на цент. Кошти паперу лише за останній рік збільшувано двічі по 6 відсотків. Піднялась вартість і всього іншого, зокрема поштових оплат, конвертів (більшість накладу журналу висилається в конвертах) і т. д.

Що "Нові Дні" найдешевший журнал, свідчить хоч би порівняння з журналом "Овид" (видавець п. Денисюк), який коштує в Канаді не 3.00 дол., а 6.00, а в роздрібному продажу не 40 центів, а 50, хоч розмір, папір і кількість сторінок у нас однакові.

Усі передплатники, які відновлятимуть чи вплачуватимуть нові передплати, починаючи від 1-го жовтня ц. р., мусять платити:

У Канаді: 3.50 дол. на рік чи 2.00 на півроку,

У США: 4.00 дол. на рік чи 2.50 на півроку.

Роздрібна ціна лишається та сама — 40 центів за примірник.

Як бачимо, передплата підноситься дуже трошки: 50 центів на рік, себто кожен передплатник видасть **додатково менше одного цента на тиждень**

Найбільше журналу йде у США, а у зв'язку із зниженням вартости американського доляра (тепер стало 6 відсотків менше від канадійського) це дуже позначається.

В інших країнах, зважаючи на нижчі заробітки, передплата лишається без змін. Без змін лишаються і "Соняшник" та книжкові видання.

Вірю, що наші читачі в Канаді і США повірять, що це підвищення викликане обставинами, а не зажерливістю

П. Волиняк

Mr. M. Baran, 96
5255 Normandy Ave.,
Chicago, 34, Ill. USA

